

Tussenrapportage Zorgzaamheid in de buurt Amsterdam Tuindorp Nieuwendam

Colofon

Deze rapportage komt voort uit een samenwerking tussen het Ben Sajet Centrum en Cliëntenbelang Amsterdam en is gemaakt in opdracht van de Gemeente Amsterdam.

Auteurs:

Ben Sajet Centrum:

Sarah Limburg

Diny Stekelenburg

Ludo Glimmerveen

Cliëntenbelang Amsterdam:

Mireille Koomen

Met medewerking van:

Zarina Kallan

Anna Sieben

Joost van Run

Voor contact over deze rapportage:

Ludo Glimmerveen (ludo.glimmerveen@bensajetcentrum.nl) of

Pauline Willems (p.willems@clientenbelangamsterdam.nl).

Juli, 2026.

Foto op voorpagina van Geert Fotografeert, <https://geertfotografeert.nl/2022/020-tuindorp-2.html>

Niets uit dit rapport mag worden gepubliceerd zonder vermelding van de naam van de onderzoeksinstituten en een verwijzing (link) naar het totale rapport.

Inhoud

Voorwoord	4
Inzichten en handelingsperspectieven	6
Bijlage 1: Beeld van de Buurt	
Bijlage 2: Deelrapport: 'Inzichten voor een zorgzame buurt: Ervaringen van bewoners in Tuindorp Nieuwendam'	
Bijlage 3: Deelrapport: 'Inzichten voor een inclusieve zorgzame buurt: Ervaringen van bewoners met psychische kwetsbaarheid of licht verstandelijke beperking in Tuindorp Nieuwendam'	

Voorwoord

Voor u ligt het rapport met daarin de resultaten van het onderzoek dat het Ben Sajat Centrum en Clëntenbelang Amsterdam uitvoerden naar de Zorgzame Buurt in Tuindorp Nieuwendam, Amsterdam Noord in opdracht van de Gemeente Amsterdam.

Project Zorgzame Buurten Amsterdam

De gemeente Amsterdam heeft naar aanleiding van praktijkvoorbeelden uit het land en over de grens besloten om te investeren in het versterken van zorgzame gemeenschappen. De gemeente heeft hiertoe een inspiratiekader opgesteld, welke het uitgangspunt vormt voor de uitvoering in de praktijk.

Figuur 1- Inspiratiekader Zorgzame Buurt¹

Om in Amsterdam de beweging naar integrale zorgzame buurten te versterken zijn in acht buurten van de stad pilots gestart. In deze pilots wordt op buurniveau, met behulp van een aanjager per buurt en een stedelijk kwartiermaker, een aantal kernvragen nader onderzocht: hoe zetten we de buurt op één en benutten we buurtkracht? Hoe wordt de buurt ondersteund bij duurzame oplossingen? Hoe maken we de beweging van organisatiebelang naar buurtbelang? Wat is daarvoor nodig? Hoe komen we van versnippering naar een integrale werkwijze voor een buurt? Hoe zetten we de buurtbewoners in de buurt voorop? Hoe kunnen uitvoering en beleid de ontwikkeling van een zorgzame buurt faciliteren/ondersteunen?

Onderzoek naar de Zorgzame Buurt

Dit rapport is onderdeel van het overkoepelende onderzoek naar zorgzaamheid in twee buurten waarin Gemeente Amsterdam investeert via het project Zorgzame Buurten. Naast Tuindorp Nieuwendam deden we ook onderzoek in de Nieuwmarktbuurt in Amsterdam Centrum. Het levert een bijdrage aan het beantwoorden van de vooraf geformuleerde onderzoeksvragen:

1. Welke opvattingen, behoeften en ideeën hebben buurtbewoners rondom het versterken van zorgzaamheid in de buurt?
2. Op welke manier zijn de diverse bewoners in verbinding met informele steun en formele steun en vice versa: hoe lopen deze verbindingen en hoe vinden bewoners 'zorgzaamheid' in hun buurt?

¹ Driessen, M. Wilting, P (2025). Projectvoorstel Versterken zorgzame buurten.

3. Hoe zien de verbindingen tussen informele steun en formele steun, maar ook tussen de verschillende vormen van formele steun eruit: hoe lopen die verbindingen en hoe ontstaat 'zorgzaamheid' in het samenspel tussen betrokken organisaties, bewoners, functionarissen en plekken?

Het Ben Sajet Centrum en Cliëntenbelang Amsterdam richtten zich in de deelonderzoeken (Bijlage 2 en 3) op verschillende vraagstukken en actoren in de wijk, met als overkoepelend doel inzicht te krijgen in hoe, waar, bij wie en aan wie bewoners hulp en steun zoeken, vinden en geven en wat daarbij van belang is bij het streven naar een zorgzame buurt. Er was expliciete aandacht voor sociale verbindingen en samenwerking tussen bewoners, het ontstaan van buurtinitiatieven, bewoners die niet vanzelfsprekend verbondenheid ervaren, informele sleutelpersonen en professionals evenals andere elementen in de zorgzame buurt, zoals leefomgeving, woningen en de rol van historie en gentrificatie.

Leeswijzer

Deze tussenrapportage bouwt voort op twee deelrapporten waarin we verslag doen van de twee deelstudies in Tuindorp Nieuwendam. Deze deelrapporten zijn als bijlage bijgesloten. In het volgende hoofdstuk staan we stil bij de overkoepelende inzichten uit de deelstudies en hoe deze de basis vormen voor concrete handelingsperspectieven om te investeren in zorgzame buurt. Bijlage 1 geeft een beknopt beeld van de buurt om meer context te bieden aan de dynamiek in Tuindorp Nieuwendam. Bijlage 2 omvat het deelrapport geschreven door Cliëntenbelang Amsterdam over hoe diverse bewoners kijken naar hun buurt, de zorgzaamheid daarbinnen en buurtinitiatieven. In Bijlage 3 vindt u het deelrapport over bewoners die ondersteuning van professionals ontvangen vanwege psychische kwetsbaarheden of een licht verstandelijke beperking, geschreven door het Ben Sajet Centrum.

Inzichten en handelingsperspectieven

Beide onderzoeken geven een rijke inzicht in de dynamiek van burens, (maatschappelijke) voorzieningen, informele sleutelfiguren en professionals die allen deel uitmaken van de zorgzame buurt. In dit hoofdstuk geven we enkele overkoepelende inzichten en handelingsperspectieven mee waarmee we de resultaten en conclusies hopen te borgen bij stakeholders die betrokken zijn bij de zorgzame buurt Tuindorp Nieuwendam.

Dit zijn de verkorte versies van de centrale bevindingen en de handelingsperspectieven die daaruit volgen. Voor meer toelichting verwijzen we u voor punten 1-4 naar Bijlage 2 en voor punt 5 naar Bijlage 3.

1. Zorgzaamheid bestaat vooral als publieke familiariteit, niet als brede sociale cohesie

Bewoners ervaren de buurt als zorgzaam, maar die zorgzaamheid bestaat vooral uit alledaagse vormen van contact. Tegelijkertijd blijkt dat de sociale reikwijdte van deze zorgzaamheid beperkt is en

sterk groepsgebonden. In het licht van gezamenlijk aanpakken van buurtvraagstukken en het tegengaan van eventuele spanningen tussen groepen is de opgave niet om 'meer sociale cohesie' in algemene zin te creëren, maar het versterken van sociale verbindingen tussen de verschillende groepen. Te denken valt aan:

- het bewust ontwerpen van inclusieve plekken waar groepen elkaar toevallig ontmoeten (speeltuin, plein, buurtkamer);
- het ontwikkelen van gedeelde activiteiten rond neutrale thema's (groen, spelen, veiligheid, voedsel);
- het bewust ontwerpen van inclusieve activiteiten (taal, kosten, toegankelijkheid, timing).

2. Buurtinitiatief: balans nodig tussen autonomie en ondersteuning

Buurtinitiatieven komen in deze buurt wel degelijk voor, maar blijven grotendeels kleinschalig en versnipperd. Structurele, buurtbrede initiatieven komen nauwelijks van de grond. Initiatiefnemers vormen een kleine, selectieve groep bewoners met tijd, vaardigheden en institutioneel kapitaal.

De praktijk in Tuindorp-Nieuwendam vraagt om een ondersteunende professionele infrastructuur:

- structurele ondersteuning van initiatiefnemers (tijd, kennis, procesbegeleiding);
- inzet van brugfuncties (sleutelfiguren uit de eigen gemeenschap);
- continuïteit in begeleiding van initiatieven (niet alleen start, maar ook onderhoud);
- actieve outreach naar bewoners met minder sociaal en organisatorisch kapitaal;

- een verschuiving van loslaten naar gericht faciliteren en “meedoen mogelijk maken”;
- één herkenbaar “buurtoverzicht” (fysiek én digitaal) waarin activiteiten, hulp en contactpunten samenkomen. Werk toe naar een eenvoudig overzicht van “wie doet wat in de buurt”;
- digitale kanalen (apps, WhatsApp) combineren met laagdrempelige offline communicatie (krantje, flyers, prikbord).

3. Sociale infrastructuur is bepalend voor zorgzaamheid en inclusie

De fysieke en sociale leefomgeving in Tuindorp-Nieuwendam ondersteunt zorgzaamheid en ontmoeting waar zij goed functioneert, maar laat tegelijk ongelijkheden en fragmentatie zien in gebruik, beleving en toegang tot voorzieningen. Daarbij spelen de volgende aandachtspunten:

- Versterk het Purmerplein en andere plekken als gedeelde sociale infrastructuur;
- Combineer fysieke ingrepen met sociale programmering (activiteiten, ontmoeting, toegankelijkheid);
- Ontwerp activiteiten gericht op specifieke groepen bewoners, zoals nieuwkomers en mensen met een psychische kwetsbaarheid of ondersteuningsvraag;
- Voorkom dat plekken symbolisch “van één groep” worden.

4. Institutionele versnippering belemmert effectiviteit en vertrouwen

Bewoners ervaren dat verantwoordelijkheden tussen gemeente, woningcorporaties en welzijnsorganisaties versnipperd zijn. Sociale

infrastructuur werkt alleen als deze institutioneel gedragen en consistent georganiseerd is:

- Versterk gebiedsgerichte regie (duidelijke coördinatie in de wijk);
- Verminder versnippering tussen organisaties en maak verantwoordelijkheden expliciet;
- Zorg voor consistente terugkoppeling richting bewoners om vertrouwen te versterken.

5. Een zorgzame buurt vraagt om buurtsensitieve professionals, organisaties en beleid

Investeren in een zorgzame buurt vraagt om een buurt- en gemeenschapsgerichte aanpak waarin actief wordt ingezet op het versterken van verbindingen tussen buurtgenoten. Tegelijkertijd ligt de primaire taak van veel professionals bij het ondersteunen en begeleiden van individuele buurtbewoners. Het is dan ook niet realistisch om te verwachten dat alle professionals primair buurtgericht gaan werken. Dan nog liggen er allerlei mogelijkheden om vanuit verschillende rollen en posities bij te dragen aan de zorgzame buurt:

- *Individueel-gerichte professionals:* Werk ‘buurtsensitief’ door relaties met burens en de buurt actiever bij te betrekken het behalen van doelen van (individuele) hulpverleningstrajecten. Sociale verbondenheid versterkt bewezen de mentale en fysieke gezondheid. Juist voor bewoners met een ondersteuningsvraag helpt het als professionals drempels verlagen en hen steunen en begeleiden in het aangaan van verbindingen binnen (en soms ook buiten) de buurt.

- *Beleidsmakers en organisaties*: Faciliteer professionals om 'buurtsensitief' te werken, ook als hun primaire taken bij individuele bewoners liggen. Dit betekent dat professionals tijd en ruimte krijgen om bewoners te ondersteunen vanuit hun eigen sociaal-ruimtelijke context, met aandacht voor interesses, talenten en krachten en die borgen in voorzieningen en netwerken in de buurt.
- *Professionals en organisaties*: Slimme samenwerking met functionarissen die gemeenschaps- en buurtgericht werken, zoals het opbouwwerk, voorkomt dat iedere professional zelf een grote tijdsinvestering moet doen in de opbouw van netwerk en relaties in de buurt.
- *Organisaties en beleidsmakers*: Investeer in mobiliteit en toegankelijkheid voor bewoners die niet vanzelfsprekend aansluiting vinden binnen de buurt. Met name rondom bewoners die meer specifieke begeleiding nodig hebben kan het zijn dat het schaalniveau van de buurt niet altijd uitkomst biedt, maar men naar de bredere omgeving moet kijken voor passende ondersteuning en plekken waar bewoners zich prettig voelen.
- *Gemeenschaps- en buurtgerichte professionals*: Wees bij de ontwikkeling van een zorgzame buurt alert op ongevroegde (buren)hulp richting bewoners in een kwetsbare situatie. Om hen zich prettig te laten voelen in de buurt is het van belang om de inzet op zorgzaamheid en verbinding steeds in balans te houden met de behoefte aan autonomie en privacy.
- *Beleidsmakers*: Diverse bewoners zijn gebaat bij enige begeleiding bij het maken van contact met buurtgenoten. Idealiter zijn professionals met relevante expertise beschikbaar om lokale voorzieningen, bewonersgroepen, activiteiten en vrijwilligers te ondersteunen bij het werken aan zulke inclusie en sociale toegankelijkheid.
- *Allen*: Wees bewust van de verschillende belangen die in een zorgzame buurt samenkomen. Professionals doen soms met goede reden 'onzichtbaar' werk in het belang van hun cliënt – bijvoorbeeld om stigma tegen te gaan – wat kan schuren met de behoefte aan professionals die laagdrempelig benaderbaar zijn indien buurtbewoners zich zorgen maken over het gedrag van burens.

Beeld van Tuindorp Nieuwendam - Amsterdam Noord

Tuindorp Nieuwendam is een vooroorlogse wijk in Amsterdam-Noord, gebouwd tussen 1924 en 1934 om de woningnood in Amsterdam te verlichten en arbeiders uit de Noordelijke industrie te huisvesten. De wijk werd ontworpen volgens de principes van het tuindorpmodel: een overzichtelijke woonwijk met veel groen, lage woningen met een tuin en eigen voorzieningen, gericht op een gezonde leefomgeving en gemeenschapsvorming.

Van oudsher kende de wijk een hechte sociale structuur, met families die vaak generaties lang in de buurt bleven wonen. Die geschiedenis is nog steeds zichtbaar in de sterke identiteit van Tuindorp Nieuwendam. Sinds het begin van deze eeuw is de bevolkingssamenstelling van Tuindorp Nieuwendam geleidelijk diverser geworden. Dit hangt enerzijds samen met gemeentelijk beleid gericht op een meer gemengde woningvoorraad, onder meer door de verkoop van corporatiewoningen en de toevoeging van koopwoningen, en anderzijds met bredere demografische ontwikkelingen in Amsterdam. Een relatief groot deel van de bewoners is nog altijd langdurig verbonden aan de wijk, maar zij wonen tegenwoordig naast huishoudens met een midden- of hoger inkomen, bewoners met verschillende migratieachtergronden en bewoners die via regelingen voor statushouders en andere kwetsbare groepen in de wijk zijn gehuisvest.

De sociale cohesie is tegenwoordig vergelijkbaar met het Amsterdamse gemiddelde, maar de bevolking is relatief honkvast; de wijk kent een relatief lage verhuisfrequentie. De wijk telt ruim 3.400 inwoners en ongeveer 1.845 huishoudens, met relatief veel ouderen, waaronder veel alleenwonende 75-plussers en meer eenoudergezinnen dan gemiddeld. Ook wonen er relatief veel mensen met een lage sociaaleconomische positie en beoordelen inwoners hun gezondheid minder vaak als (zeer) goed dan gemiddeld in Amsterdam. Daardoor is een relatief groot deel van de bewoners mogelijk aangewezen op extra ondersteuning of (informele) zorg.

Ongeveer driekwart van de woningen is sociale huur en circa een kwart koop. Woningcorporatie Ymere is met circa 1.360 woningen de grootste eigenaar. Daarnaast beschikt de wijk over veel gelijkvloerse woningen, waardoor ouderen langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

Het Purmerplein vormt het hart van de buurt, met winkels, horeca en maatschappelijke voorzieningen. Ook liggen hier buurtkamer Buuf & Buur, ontmoetingscentrum Het Baken en buurtvereniging SPV Nieuwendam, die een belangrijke rol spelen als ontmoetingsplek en als basis voor activiteiten, ondersteuning en informele zorg.

Foto: Geert Fotografieert

Clëntenbelang
AMSTERDAM...

Inzichten voor een zorgzame buurt: ervaringen van bewoners in Tuindorp Nieuwendam

Colofon

Deze rapportage komt voort uit een samenwerking tussen Clëntenbelang Amsterdam, het Ben Sajet Centrum, de aanjager Zorgzame Buurten Tuindorp-Nieuwendam en de stedelijk kwartiermaker Zorgzame Buurten. Het rapport is gemaakt in opdracht van de Gemeente Amsterdam.

Auteur:

Mireille Koomen

Met medewerking van:

Zarina Kallan

Anna Sieben

Joost van Run

Voor contact over deze rapportage:

Pauline Willems (p.willems@clentenbelangamsterdam.nl).

Juli, 2026.

Foto op voorpagina van Geert Fotografeert, <https://geertfotografeert.nl/2022/020-tuindorp-2.html>

Niets uit dit rapport mag worden gepubliceerd zonder vermelding van de naam van het onderzoeksinstituut en een verwijzing (link) naar het totale rapport.

Samenvatting

Dit rapport onderzoekt via korte vraaggesprekken aan de deur en diepte-interviews op locatie hoe bewoners in Tuindorp-Nieuwendam sociale verbinding, zorgzaamheid en initiatieven in hun buurt ervaren, en welke rol de leefomgeving en bestaande voorzieningen daarin spelen. De bevindingen laten een buurt zien waarin veel informele zorg en betrokkenheid aanwezig is, maar deze zich vooral afspeelt op kleine schaal en binnen bestaande sociale groepen.

Bewoners associëren een zorgzame buurt in de eerste plaats met alledaagse vormen van contact en nabijheid: elkaar groeten, een praatje maken en elkaar helpen bij praktische vragen. Deze vormen van publieke familiariteit worden breed herkend en gewaardeerd en dragen bij aan een gevoel van veiligheid en thuis voelen. Tegelijkertijd is deze zorgzaamheid grotendeels informeel, vrijblijvend en beperkt tot de eigen straat of sociale kring. Structurele of buurtbrede vormen van zorg en samenwerking komen minder vaak voor.

De buurt is sociaal gemengd, maar ook duidelijk gesegmenteerd. Er bestaan verschillende bewonersgroepen (gevestigde bewoners, nieuwere bewoners, dijkbewoners, nieuwkomers en bewoners in een kwetsbare positie¹) die vooral binnen de eigen groep contact en ondersteuning vinden. Tussen deze groepen zijn de verbindingen beperkt, wat leidt tot parallelle sociale werelden. Dit patroon sluit aan bij bestaande studies over publieke familiariteit en sociale scheidslijnen in stedelijke buurten (Blokland; Blokland & Nast; Van de Kamp & Welschen; Pinkster)².

Bewonersinitiatieven komen wel voor, maar blijven vaak kleinschalig en afhankelijk van een kleine groep actieve bewoners met tijd, vaardigheden en organisatorisch kapitaal. Initiatieven ontstaan vooral rond concrete of urgente kwesties en minder vanuit een brede, gedeelde buurtagenda. Zonder ondersteuning blijkt het lastig om initiatieven duurzaam te organiseren en te verbinden met andere activiteiten in de wijk. Dit bevestigt inzichten uit onderzoek naar bewonersinitiatieven en participatiesamenleving (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak; Tonkens & Verhoeven; Tonkens; VWS).

De leefomgeving speelt een belangrijke rol in hoe de buurt wordt ervaren. Rust, groen en ruimte worden door veel bewoners als grote kwaliteit gezien en dragen bij aan woontevredenheid en een gevoel van veiligheid. Tegelijkertijd wordt ook een proces van versobering in beheer en voorzieningen ervaren, wat bij een deel van de bewoners leidt tot zorgen over leefbaarheid en onderhoud. Het Purmerplein en andere voorzieningen vervullen een belangrijke sociale functie, maar worden verschillend gebruikt en gewaardeerd door verschillende groepen bewoners.

Inspraak en invloed op buurtontwikkeling zijn voor de meeste bewoners geen actief onderwerp. Zolang men tevreden is, wordt weinig behoefte aan participatie ervaren en wordt inspraak vooral gezien als een taak van de gemeente. Een kleinere groep actieve bewoners en commissies is wel betrokken, maar ervaart daarbij regelmatig beperkte invloed, versnipperde verantwoordelijkheden en trage terugkoppeling.

Over het geheel laat het onderzoek zien dat Tuindorp-Nieuwendam een buurt is met veel informele zorg en betrokkenheid, maar waarin deze zorg vooral lokaal, ongelijk verdeeld en beperkt verbonden is

¹ Voor een omschrijving van deze groepen zie de inleiding van hoofdstuk 2

² Zie bijlage 1 voor complete bronnenlijst

op buurniveau. De centrale opgave voor beleid en praktijk is daarom niet zozeer het creëren van nieuwe initiatieven, maar het versterken van verbindingen, toegankelijkheid en samenhang tussen bestaande netwerken, plekken en bewonersgroepen.

Voor de ontwikkeling van zorgzame buurten betekent dit dat investeren in sociale infrastructuur, laagdrempelige ondersteuning van bewonersinitiatieven en het actief verbinden van verschillende groepen bewoners cruciaal zijn. Alleen zo kan de aanwezige betrokkenheid uitgroeien tot een meer inclusieve en duurzame vorm van buurtzorg.

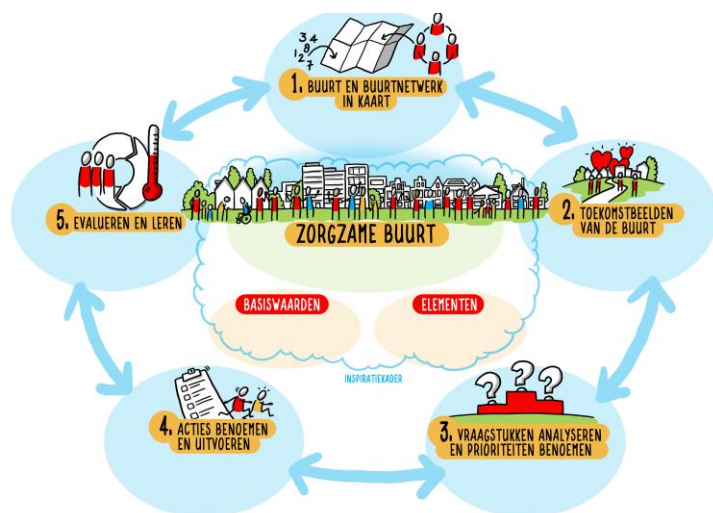
Inhoud

Samenvatting	3
Inleiding	6
1. Associaties van bewoners	9
2. Sociale verbindingen	11
3. Sociale spanningen	14
4. Buurtinitiatieven	19
5. Leefomgeving en voorzieningen	24
6. Inzichten en handelingsperspec-tieven	28
Bronnen	31

Inleiding

De gemeente Amsterdam heeft naar aanleiding van praktijkvoorbeelden uit het land en over de grens besloten om te investeren in het versterken van zorgzame gemeenschappen. De gemeente heeft hiertoe een inspiratiekader opgesteld, welke het uitgangspunt vormt voor de uitvoering in de praktijk.

Afbeelding 1. Inspiratiekader Zorgzame buurt³

Om in Amsterdam de beweging naar integrale zorgzame buurten te versterken zijn in acht buurten van de stad pilots gestart.

In dit kader is Clëntenbelang Amsterdam gevraagd om onderzoek te doen in de pilotbuurt Tuindorp-Nieuwendam. Doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de wijze waarop bewoners de

buurt ervaren als zorgzaam en verbonden, en hoe dit zich verhoudt tot de sociale en fysieke context van de wijk.

Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvragen zijn:

1. In hoeverre ervaren bewoners hun buurt als zorgzaam?
2. Hoe zien sociale verbindingen in de buurt eruit en welke factoren bevorderen of belemmeren deze?
3. Wat maakt dat bewoners wel of niet deelnemen aan buurtinitiatieven?
4. Hoe ervaren zij inspraak en invloed op buurtactiviteiten en ontwikkelingen?
5. Welke rol speelt de leefomgeving en aanwezige voorzieningen in de wijk?

Werkwijze

In de periode van januari tot en met april 2026 heeft Clëntenbelang Amsterdam onderzoek gedaan in Tuindorp-Nieuwendam. Het onderzoeksteam bestond uit de aanjager zorgzame buurten, twee onderzoekers van Clëntenbelang Amsterdam en twee co-onderzoekers. Op gezette momenten was er contact en afstemming tussen de onderzoekers en de aanjager, bijvoorbeeld over de de topiclist⁴ en de specifieke straten die de onderzoekers bezochten.

De twee onderzoekers gingen elk met een en co-onderzoeker op pad. Ze hielden kortere en langere interviews met bewoners van deur tot deur. De oorspronkelijke opzet betrof straatinterviews, maar vanwege het seizoen (winter), bleek dit niet uitvoerbaar. Het was soms een uitdaging om bewoners langer dan vijf minuten te ondervragen, vanwege de kou aan de deur. Een flink aantal bewoners besloot om helemaal niet mee te doen. Dit is vrij

³ Driessen, M. Wilting, P (2025). Projectvoorstel Versterken zorgzame buurten

⁴ Topiclists op aanvraag beschikbaar

gebruikelijk voor deur-tot-deur interviews, echter het specifieke seizoen heeft hier vermoedelijk extra invloed op gehad.

Een aantal respondenten bezochten de onderzoekers op een afgesproken tijdstip en locatie voor een diepte- interview. Ook bezocht een van de onderzoekers een activiteit bij Buuf & Buur en bij Speeltuin Nieuwendam, om daar ter plekke een aantal mensen te interviewen. Zo vonden ook twee groepsinterviews plaats, waarin respondenten op elkaar konden reageren. Tenslotte organiseerden de onderzoekers een bewonersbijeenkomst om de eerste resultaten te delen en te verdiepen.

In totaal hebben we circa 50 respondenten gesproken, verspreid over de buurt. Het betreft zowel bewoners die er al minimaal 25 jaar wonen als bewoners die later in de wijk zijn komen wonen.

We spraken mensen in sociale huurwoningen en bewoners in koopwoningen. Aanvullend spraken we een aantal vrijwilligers bij Buuf & Buur, de wijkbeheerder van Ymere en twee actieve bewoners buiten de buurt.

Analyse

Zowel de diepte-interviews als de interviews van deur-tot-deur werden zoveel mogelijk met toestemming opgenomen, getranscribeerd en open-gecodeerd. In een enkel geval werd een kort gesprek gelijk na het gesprek samengevat in een korte tekst, waarbij ook de belangrijke quotes werden uitwerkt. Met behulp van de coderingen in MAXQDA zijn de uitkomsten uitgebreid besproken en aangescherpt binnen de onderzoeksgroep. Hieruit zijn hoofdthema's geïdentificeerd. Deze hoofdthema's en andere interessante bevindingen werden gebruikt voor de opzet van de rapportage.

De ladder van onderlinge verbintenissen (Kremer en Veldboer et al., 2022) hebben we beperkt gebruikt om de resultaten te duiden. De ladder helpt bij het classificeren van vormen van verbinding tussen

bewoners worden ervaren en welke belemmeringen er zijn om een bepaalde stap van de ladder te bereiken.

Afbeelding 2: Ladder van onderlinge verbintenissen.

Vormen van sociale samenhang

- ✗ Verplichte zorgzaamheid
- ✓ Onderlinge zorg
- ✓ Alledaagse attentheid
- ✓ Publieke familiariteit
- ✓ Anonimiteit
- ✗ Sociale spanningen

De 6 niveaus in vogelvlucht:

- **Sociale spanningen** duiden de negatieve gevoelens die burens kunnen hebben. Nabijheid kan voor overlast, irritatie en onveiligheid onder burens zorgen.
- Bij **anonimiteit** zijn burens niet bekend bij elkaar. Dit hoeft niet problematisch te zijn en is voor sommige mensen prettig, maar kan ook zorgen voor het 'afhaken' van sommige buurtbewoners, of zich niet betrokken voelen bij de buurt.
- **Publieke familiariteit** omvat het herkennen en erkennen van buurtgenoten. Elkaar groeten hoort daarbij.
- **Alledaagse attentheid** gaat over het signaleren van een hulpbehoefte en daarin voorzien, bijvoorbeeld door zware boodschappen de trap op te tillen voor een buur.
- **Onderlinge zorg** is meer dan attentheid. Het kan gaan over een buur naar het ziekenhuis brengen en meegaan naar een afspraak, eten verzorgen bij ziekte of soms zelfs hulp met handelingen als ogen druppelen en steunkousen aantrekken.
- **Verplichte zorgzaamheid** gaat over wanneer het geen keuze is om zorgtaken uit te voeren voor iemand, maar

noodzakelijk omdat er geen toegang is tot professionele hulp.

Opbouw van het rapport

Dit rapport is grotendeels opgebouwd langs de lijn van de door ons gehanteerde topiclist. In hoofdstuk 1 beschrijven we welke algemene associaties buurtbewoners hebben met een zorgzame buurt en in hoeverre zij hun buurt als zorgzaam ervaren. In hoofdstuk 2 gaan we dieper in op sociale verbindingen en hoe deze al dan niet tot stand komen. Hoofdstuk 3 beschrijft de verschillende sociale spanningen die leven in de buurt. In hoofdstuk 4 beschrijven we onze bevindingen over buurtinitiatieven: hoe ontstaan ze, wat motiveert en wat belemmert bewoners om in actie te komen? Hoofdstuk 5 beschrijft elementen uit de leefomgeving en de verschillende voorzieningen die ter sprake zijn gekomen. In hoofdstuk 6 komen we tenslotte tot de belangrijkste inzichten uit ons onderzoek, welke we koppelen aan mogelijke handelingsperspectieven om te komen tot (nog) meer zorgzaamheid in Tuindorp-Nieuwendam.

Noot: ons onderzoek is kwalitatief van aard. Het bevat meningen en ervaringen van circa 50 bewoners, waaronder een aantal professionals en vrijwilligers. Sommige groepen, zoals eenzame ouderen, migranten en bewoners met een ondersteuningsbehoefte, hebben we zeer beperkt gesproken. De resultaten zijn daarom niet representatief voor de gehele buurt, maar geven wel een waardevol beeld van de diversiteit aan meningen en ervaringen die onder een grote groep bewoners leven.

1. Associaties van bewoners

In dit hoofdstuk zoomen we in op de relaties die bestaan en ontstaan tussen individuele buurtbewoners. Hoe zien zulke verbindingen eruit, en welke rol speelt zorgzaamheid hierin? En wat verwachten buurtbewoners hierin van elkaar - en wat niet?

Associaties met zorgzame buurt

Onze interviews in de buurt begonnen doorgaans met de vraag: Wat betekent een zorgzame buurt voor jou? Zo konden we eerst open en onbevangen toetsen wat bewoners hier zelf mee associëren.

De bewoners die wij spraken associëren zorgzame buurten vooral met het domein van publieke familiariteit en alledaagse attentie. Veel genoemde termen zijn elkaar zien en groeten, naar elkaar omkijken, elkaar helpen als het nodig is en sociale controle. Een enkele keer wordt over 'zorgen voor' gesproken. Dat bedoelt men niet in de context van verpleegkundige handelingen, maar eerder in kleine hand- en spandiensten: burens naar een arts of ziekenhuis rijden, boodschappen doen, voor elkaar koken en wat gezelschap of hulp in huis bieden. Soms spreekt men expliciet over zorgen voor specifieke doelgroepen, zoals ouderen en chronisch zieken. Een enkeling noemt in dit verband ook de immigranten.

Opvallend is dat zorgzaamheid onder buurtgenoten door veel bewoners wordt gezien als tijdelijk en vrijblijvend. Er voor elkaar zijn als het nodig is vindt men vaak logisch, maar men wil geen verplichting voelen om structureel te zorgen. Wederkerigheid vinden

sommige bewoners ook belangrijk; te lang eenzijdig hulp bieden en nooit iets terug ontvangen motiveert niet altijd. Ook zitten veel bewoners niet te wachten op burens die constant op de stoep staan; persoonlijke ruimte blijkt voor veel mensen belangrijk. Burens die te dichtbij komen kunnen leiden tot een gevoel van bemoeien en zelfs tot onderlinge spanningen. Persoonlijke problemen bespreekt men liever met eigen vrienden, familie of een professional. Soms is een buur een vriend geworden, bijvoorbeeld als men elkaar lange tijd kent en een mate van gelijkgestemdheid ervaart. Soms ook als er een periode structurele hulp is verleend. Vaker echter worden goede burenscontacten geen vriendschap genoemd, zelfs niet als men graag bij elkaar op de koffie gaat. Een migrant die we spraken ervaart in dat verband een verschil met zijn land van herkomst:

"In mijn land is binnen drie dagen een persoon een vriend, maar hier denk ik moet je een goede band bouwen. Het is een cultuurverschil. Mensen zijn bezig en zijn individueel en ja, ik weet het niet." (man, 31, nieuwkomer)

Bewoners dringen zich uit zichzelf niet snel op, uit respect voor elkaars privacy. Regelmatig horen we dat mensen elkaar best willen helpen, maar dit niet automatisch aanbieden. Zij hebben een signaal nodig van de mensen die hulp nodig hebben. Van de hulpbehoevende mensen weten we echter dat zij niet snel expliciet om hulp zullen vragen. Er lijkt daarmee een rem te staan op het bieden van hulp of zorg en een potentie voor het bieden van meer onderlinge zorg. Een respondent verwoordt het als volgt:

"Maar ik zou ook best mensen willen helpen. Tijdens corona, bijvoorbeeld, had ik een uitlaathond van iemand, een mevrouw die dat niet meer kon. Maar dat is dus meer een beetje van: ik wil best wat doen, maar hoe krijg je dat bericht dan bij anderen zonder dat je de hele tijd zegt: heb je hulp nodig?" (vrouw, 33 jaar, nieuwere bewoner)

Veel bewoners vinden de wijk zorgzaam

We vroegen de bewoners in hoeverre zij hun buurt zorgzaam vinden. Vrijwel iedereen die we spraken vind de eigen buurt zorgzaam. De associaties die in de vorige paragraaf genoemd worden (groeten, naar elkaar omzien, helpen), ziet men voldoende terug in de eigen omgeving. Bij doorvragen doelt men vaak op de eigen straat. Er worden veel mooie voorbeelden gegeven van publieke familiariteit en alledaagse attentie in de straat. Eerder noemden we ze al. Het vaakst benoemt men elkaar kennen, een praatje maken en op die manier vertrouwd zijn met de burens. Het lijkt voor veel mensen voldoende om een aantal burens te kennen en te weten dat zij hen om hulp kunnen vragen mocht dat nodig zijn. Een bewoner geeft het volgende voorbeeld:

"Nou, inderdaad voor kleine, andere klusjes. Ik noem maar wat, als m'n auto niet start en ik heb een buurman waarvan ik weet dat hij verstand van auto's heeft, dan bel ik daar wel aan, denk ik, van: kun je even helpen? Dan word ik ook zeker geholpen als hij thuis is. Dus dat is allemaal voor dat soort eenvoudige dingen. Niet om een zinvol gesprek over de zin van het leven te hebben of zo." (man, 75, gevestigde bewoner)

Daarnaast komen talloze voorbeelden langs die een stap verdergaan; men geeft elkaars planten water, doet boodschappen voor een zieke buur of rijdt diegene naar een arts of ziekenhuis. Als iemand langduriger ziek is, wordt er gekookt en wat vaker een bezoek gebracht. Soms is deze zorg meer georganiseerd en maken burens een zorgschema of taakverdeling. Gevestigde bewoners lijken iets vaker deze vormen van versterkte onderlinge zorgzaamheid te ervaren. Een voorbeeld geeft een dame die al lange tijd in de buurt woont:

"Mijn man is vier maanden ziek geweest, kon niet meer lopen, niet meer praten, niks meer. Kon geen autorijden. En ja, haar man heeft hem altijd weggebracht. Maar als hij niet kon, bracht de buurman. En die kwam twee keer per week als vriend. Terwijl het daarvoor niet was. Om te praten. Om even bij hem te zijn. Dat soort dingen vind ik heel lief." (vrouw, 70+, gevestigde bewoner)

Sommige bewoners trekken de sociale verbindingen iets breder dan de eigen straat. Zo ontmoeten mensen elkaar bij Speeltuin Nieuwendam, waar activiteiten als gym, linedance en klaverjassen worden georganiseerd. Bij Buuf & Buur ontmoeten mensen elkaar bij de schilder-, handwerk- of boekenclub, het taalcafé, de spelletjesmiddag en de gratis lunch op woensdag. We zien wel dat deze activiteiten niet bij alle bewoners bekend zijn. Verschillende bewoners houden van de rust en hebben de extra contacten of activiteiten niet nodig. Om die reden gaan ze er ook niet naar op zoek. Anderen hebben hun eigen netwerk en bezigheden buiten de buurt, waardoor zij weinig ruimte of behoefte hebben om zich te verdiepen in buurtactiviteiten. Veel van hen vinden het prima zo.

Toch vermoeden we dat er ook bewoners zijn die graag van bepaalde activiteiten gebruik zou maken, maar dit nu nog niet doen. We denken aan migranten en kwetsbare bewoners, die de weg niet goed weten en een taal- of sociale barrière ervaren. We horen berichten over ouders die graag willen dat hun kinderen vaker georganiseerd samenkomen. We weten dat er eenzame ouderen wonen. We hebben echter weinig mensen van deze groepen mensen gesproken om hier uitspraken over te kunnen doen. Het vraagt extra inspanning om deze mensen te bereiken. Dat is ons in dit korte tijdsbestek onvoldoende gelukt.

"En dan is er zoiets als Buuf & Buur, fantastisch voor de buurt. Er gebeurt zoveel. Maar ik denk dat degenen die het het hardst nodig hebben daar helemaal niet komen." (vrouw, 40+, nieuwere bewoner)

2. Sociale verbindingen

Tuindorp-Nieuwendam is bij uitstek een gemengde buurt te noemen. Voor ons onderzoek is het belangrijk de verschillende groepen bewoners te benoemen, omdat uit gesprekken en observaties blijkt dat deze groepen van invloed zijn op de sociale verbindingen en dynamieken in de buurt.

Een groot deel van de, veelal oudere, bewoners woont al vele decennia in de buurt, soms net als eerdere generaties. Zij wonen doorgaans in de sociale huurwoningen die worden beheerd door Ymere. Deze bewoners zijn vaak sterk verbonden met de geschiedenis van de buurt en beschikken over langdurige sociale netwerken in de directe omgeving. In dit rapport noemen we hen de **'gevestigde bewoners'**.

De afgelopen decennia zijn er steeds meer woningen in de verkoop gegaan, als onderdeel van het landelijke stedelijke vernieuwingsbeleid, gericht op het 'sociaal mengen' in kwetsbare wijken. Daarmee ontstond een nieuwe groep bewoners, bestaande uit relatief jonge huishoudens en gezinnen met kinderen. Zij zijn gemiddeld vaker theoretisch opgeleid en beschikken doorgaans over meer financiële middelen dan de gevestigde bewoners. Hun sociale netwerken bevinden zich vaak deels buiten de buurt. In dit rapport noemen we hen de **'nieuwere bewoners'**.

Bewoners benoemen daarnaast de bewoners van de Nieuwendammerdijk expliciet als een afzonderlijke groep. Dit komt

onder meer tot uiting in de veelgebruikte tegenstelling tussen 'Dijkers' en 'Wijkers'. Er bestaat ook een appgroep met deze naam. Deze mensen worden door andere bewoners vaak beschreven als relatief welgesteld, onderling sterk verbonden en in zekere mate losstaand van de rest van de buurt. We noemen hen in dit rapport de **'Dijkbewoners'**.

In de buurt is de afgelopen jaren ruimte gecreëerd voor een groep statushouders en andere immigranten. Een deel van hen woont geconcentreerd in tijdelijke woonvoorzieningen, terwijl anderen verspreid over de buurt wonen, veelal in sociale huurwoningen. Een deel van deze mensen heeft te maken met taalverschillen, andere communicatiestijlen en culturele referentiekaders. In dit rapport noemen we hen de **'nieuwkomers'**.

Tenslotte zien we een aantal bewoners met een extra zorg- of ondersteuningsvraag, bijvoorbeeld als gevolg van een licht verstandelijke beperking, een psychische kwetsbaarheid of andere omstandigheden die hun zelfredzaamheid beïnvloeden. Sommige van deze bewoners ervaren moeilijkheden in het contact met anderen of vertonen gedrag dat door buurtgenoten niet altijd wordt begrepen. In dit rapport noemen we hen **'bewoners in een kwetsbare positie'**.

Deze indeling helpt om patronen en dynamieken binnen de buurt inzichtelijk te maken. Tegelijkertijd betreft het analytische categorieën die geen recht doen aan alle verschillen binnen de onderscheiden groepen. De beschreven kenmerken zijn dan ook niet van toepassing op iedere individuele bewoner.

Dit geldt in het bijzonder voor de groep nieuwkomers. Deze groep omvat mensen met uiteenlopende achtergronden, migratiegeschiedenissen, opleidingsniveaus, culturele referentiekaders en sociaaleconomische posities. Ondanks deze

diversiteit worden zij door andere bewoners en instituties regelmatig als één groep benaderd. Juist die homogenisering kan bijdragen aan gevoelens van uitsluiting, miskenning of stigmatisering, terwijl veel nieuwkomers zich al in een relatief kwetsbare maatschappelijke positie bevinden.

Ook de categorie 'bewoners in een kwetsbare positie' vraagt om nuance. Anders dan de andere onderscheiden bewonersgroepen betreft dit geen sociale gemeenschap of herkenbare groep bewoners, maar een verzameling mensen die om uiteenlopende redenen behoefte hebben aan extra ondersteuning. Veel van deze bewoners identificeren zichzelf niet primair met deze categorie. Tegelijkertijd bestaat het risico dat zij door anderen wel vooral vanuit hun ondersteuningsbehoefte worden benaderd.

Vooraf zorgzaamheid in de eigen groep

Tijdens de gesprekken werd al snel duidelijk dat bewoners vooral contact hebben met mensen uit hun eigen groep. Zo hebben de gevestigde bewoners vooral verbinding met elkaar, evenals de nieuwere bewoners, de dijkbewoners en de nieuwkomers die vooral prettige contacten binnen de eigen groep hebben. De voorbeelden die wij tegenkomen van zorgzaamheid gaan in de meeste gevallen over zorgzaamheid binnen de genoemde groepen. Zo zorgen de gevestigde burens die elkaar lang en goed kennen goed voor elkaar. Men beschrijft deze burens niet direct als vrienden, maar bij doorvragen heeft het contact soms zeker kenmerken van amicaliteit. Een gevestigde bewoner ervaart het als volgt:

“Met de kopers hebben we eigenlijk nul komma nul contact. Je zegt wel gedag en wat dan ook, weet je, maar hulp vragen is er niet bij, want ze werken alle twee. Ze moeten wel, want anders kunnen ze het huis niet betalen, want die huizen zijn onbetaalbaar.” (man, 59, gevestigde bewoner)

Het onderzoek van Van de Kamp en Welschen (2019) naar gentrificatie in arbeiderswijken in Amsterdam-Noord bekrachtigt dit fenomeen. Het laat zien dat veel gevestigde bewoners van de tuindorpen een sterke morele en emotionele verbondenheid met de buurt ervaren, gebaseerd op langdurige bewoning, familiegeschiedenis, wederzijdse hulp en gedeelde herinneringen. Onderling ervaren zij een sterke sociale verbondenheid. Tegelijkertijd zorgt dit voor een symbolische grens ten opzichte van bewoners die later instromen.

Burens die later in de wijk zijn komen wonen, zoeken elkaar vaker op dan de gevestigde bewoners. In gesprekken horen we dat dit te maken kan hebben met levensfase waarin zij verkeren; vaak betreft het jongere gezinnen, soms met kinderen, die elkaar tegenkomen op school, sportverenigingen of verjaardagsfeestjes. Ze combineren vaak werk, gezin en sociale contacten (deels) buiten de buurt, waardoor ze minder tijd hebben dan hun oudere gevestigde burens. Een man die inmiddels 10 jaar in de buurt woont spreekt van een bubbel op de school van zijn dochter:

“Onze dochter zit op een vrije school Ik ben erg geschrokken van hoe bubbel dat is. Ik dacht dat het onderwijs heel erg gemixt was. Nou, dat is echt een grote leugen.” (man, 58, nieuwere bewoner)

De nieuwere bewoners lijken wel vaker het initiatief te nemen voor het aanvragen van een buurtbudget, bijvoorbeeld voor een buurtfeestje of het opknappen van een plantsoentje. Zij hebben makkelijker toegang tot de kennis om dergelijke aanvragen op te stellen en in te dienen.

Naast de bevinding dat er verschillende groepen bestaan die elkaar weinig opzoeken, horen we ook andere geluiden. Zo zijn sommige gevestigde bewoners blij met de komst van de jonge gezinnen en genieten ze van de levendigheid die erdoor ontstaat. Een buurtfeestje, nieuwjaarsborrel of ander initiatief wordt dan juist gewaardeerd.

De dijk: hechte(re) verbindingen

De Nieuwendammerdijk wordt ook wel de gouden rand of waterkering van de buurt genoemd. Veel mensen zien dit als heel eigen, welvarende groep met een eigen netwerk op de Dijk. Een bewoner uit het dorp zegt het als volgt:

“Wij kennen heel veel mensen op de Nieuwendammerdijk. Dat is de goudkust. Die zijn ook heel erg op zichzelf. Dat is echt een hele aparte bubbel.” (man, 63, gevestigde bewoner)

De Dijkbewoners zien vaak zelf ook dat het een ander slag mensen is dat er woont, met meer geld, theoretische opleiding en van oudsher links op het politieke spectrum. De Dijkbewoners zijn onderling sterk met elkaar verbonden en soms wat minder toegankelijk voor de andere buurtbewoners.

Doordat verbindingen hecht zijn, lijkt zorgzaamheid meer vanzelfsprekend te ontstaan. We hebben verhalen gehoord over een zorgcirkel rondom een geliefde buurvrouw en een weduwnaar die door burens actief werd opgevangen en zelfs mee op vakantie ging. Er zijn actieve buurtapps, mensen lopen makkelijk bij elkaar binnen en er worden regelmatig burenfestjes georganiseerd. Een dame die al decennia op de Dijk woont ervaart deze hechte verbindingen aan den lijve:

“Je kunt zeggen, de bevolking die hier zit, die is ons zeer dierbaar. We kennen elkaar behoorlijk. Je hebt een hussie mensen die aan de ene kant met elkaar omgaat en je hebt een ander clubje wat met elkaar omgaat. En dat groeit gewoon op een gegeven moment. Het is ook wel omdat mensen die hier kwamen wonen, kennissen hadden die wezen op het feit dat er hier een huisje te koop was.” (vrouw, 70+, dijkbewoner)

De relatief sterke onderlinge verbindingen op de Dijk hoeven niet noodzakelijk te wijzen op bewuste afsluiting van andere bewonersgroepen. Net als elders in de buurt lijken mensen vooral

tijd en energie te investeren in bestaande relaties en netwerken waarmee zij zich vertrouwd voelen.

3. Sociale spanningen

Tuindorp-Nieuwendam is zoals gezegd een gemengde buurt. Hoewel bewoners binnen hun eigen subgroep vaak veel sociale verbondenheid en zorgzaamheid ervaren, geldt dat veel minder in contact met andere groepen.

Gevestigde versus nieuwere bewoners: andere gewoontes en communicatie

Gevestigde bewoners ergeren zich regelmatig aan de houding van de nieuwere bewoners. Zij zien tuintjes verwaarlozen, grof vuil op de verkeerde dag op straat staan, gordijnen die dicht zijn en burens die niet groeten of geen interesse tonen. Soms sijpelt er ook het onbegrip doorheen van de grote bedragen die voor de koopwoningen worden betaald, terwijl het dezelfde kleine, slecht geïsoleerde huizen zijn als hun eigen woning. De bakfietsmoeder is een begrip en er bestaat een natuurlijke weerstand tegen de 'yuppies' in de buurt.

"Hier aan de overkant is een gezin komen wonen, die wonen er net een paar maanden, daar krijg je geen contact mee. Die mensen stellen zich niet open. Maar dat zijn ook weer van die yuppies, weet je wel, alles op zichzelf en met hun eigen kringetje... Maar ik loop 24 keer langs met die honden en ze zeggen niet eens gedag, bij wijze van spreken." (vrouw, 67, gevestigde bewoner)

Door de slechte isolatie van de woningen is er snel geluidsoverlast. Als dan de klik er al niet is, dan irriteert de

vioolspelende, traplopende of muziek draaiende buurlingen al snel. Het is soms van beide kanten niet mogelijk om hier samen in een goed gesprek uit te komen.

Deze bevindingen komen sterk overeen met de eerder genoemde studie van Van de Kamp en Welschen (2019). Die studie beschrijft hoe de buurt voor gevestigde bewoners minder herkenbaar wordt en dat de vanzelfsprekende positie van hun eigen sociale netwerken onder druk komt te staan. Dit kan leiden tot gevoelens van vervreemding, verlies van thuisgevoel en de perceptie dat voorzieningen en activiteiten zich steeds meer op andere groepen richten.

In de gesprekken met nieuwere bewoners horen we dat zij hun gevestigde burens soms ervaren als nors en klagend, soms ook wat grof gebekt en weinig openstaand voor contact. Deze burens komen niet naar een buurtfeestje dat door nieuwelingen is georganiseerd. Soms vechten ze letterlijk voor hun plekje, bijvoorbeeld als iemand met een wiel op hun parkeerplaats gaat staan. Een van de bewoners zegt hierover het volgende:

"Ik heb zelf het idee dat Oud Noord harder moppert. Nou niet waar, Nieuw Noord moppert ook, maar onderneemt ook vaker actie. Maar dat kan ook puur met leeftijd te maken hebben. Misschien ook mentaliteit, leeftijd." (vrouw, 40+, nieuwere bewoner)

Sommige nieuwelingen halen hun schouders op: dan niet, lijkt hun reactie te zijn. Anderen vinden het oprecht jammer dat er zo weinig contact is. De wijkbeheerder ziet hoe lastig het is voor nieuwere bewoners om de brug te slaan:

"Ja, en wat ik ook wel hoor is dat ze gewoon... Ja, het is gewoon een muur vast, ze [nieuwere bewoners] komen er niet doorheen. Ze willen wel, maar die opening wordt er niet gegeven. Dat merk ik ook." (wijkbeheerder)

Nieuwere bewoners zien bij zichzelf ongemak in hoe de gevestigden te bejegenen. Er is sprake van een andere communicatiestijl; woordgebruik zou niet kunnen aansluiten of tot meer ergernis kunnen leiden. Dat werpt een blokkade op. Over de gevestigde bewoners wordt door verschillende mensen, ook de gevestigden zelf, wel gezegd dat zij kunnen klagen en een wat norse houding kunnen aannemen. Wel denken sommige nieuwelingen dat zij de eerste stap moeten zetten om de brug te slaan; zij zijn tenslotte de nieuwkomers en hebben misschien ook meer vaardigheden in huis om te verbinden. Zo worden er op verschillende plekken mooie verbindingen gelegd. Als die eenmaal gemaakt is, lossen vooroordelen over en weer vaak snel op. Een bewoner verwoordt het als volgt:

“Daaronder zit ook een dame die gewoon veel pijn heeft en ook ja met en als je dan gewoon vragen hoe is het nou en dan heb je een heel heel ander gesprek. De eerste indruk is echt van: ach daar is zij weer aan het kijken. Maar daar moet je wel doorheen kijken. Ja, dan zie je een ander mens eigenlijk. Dan zie je ook een andere kant van iemand.” (vrouw, 40+, nieuwere bewoner) Het onderzoek van

Fenne Pinkster (2024) laat zien dat nieuwere bewoners gemengde buurten vaak als aantrekkelijk, maar sociaal ambivalent ervaren. Ze voelen zich lang een buitenstaander en zijn zich ervan bewust dat zij zorgen voor soms ongewenste veranderingen. Het maakt hen voorzichtig in het nemen van positie en actieve buurtparticipatie. Bovendien, zo zagen we eerder, bevindt een deel van het sociale netwerk van nieuwere bewoners vaak buiten de buurt. Dit alles kan ervoor zorgen dat zij in de ogen van gevestigde bewoners relatief weinig betrokkenheid tonen bij hun buurt. Dat hoeft in zichzelf geen probleem te zijn, maar kan wel leiden tot verschil in verwachtingen tussen groepen.

Ook de omgangsvormen van de dijkbewoners leiden soms tot irritatie bij de dorpelingen. De dijkbewoners zijn vooral op elkaar

gericht. Een nieuwere bewoner in het dorp vertelt over de vrije school waarop zijn dochter zit en waar hij veel dijkbewoners treft. Zij vergeten snel namen en wie bij wie hoort. Ze lijken onverschilliger naar mensen die niet op de dijk wonen. Dat wekt bij deze nieuwere bewoner wat irritatie op. Anderzijds staan niet alle dijkbewoners zo onverschillig tegenover de rest van de buurt. Net als de nieuwere bewoners ervaren zij enig sociaal ongemak in contact met mensen in het dorp. Er is schroom dat de communicatie juist leidt tot meer verwijdering. En omdat het meer energie kost, spendeert men die liever aan de vertrouwde burens op de dijk. Ook horen zij weleens geluiden over vooroordelen jegens hen, alsof zij een makkelijk en luxe leventje leiden. Dat maakt dat ze zich soms niet eerlijke bejegend voelen.

“Soms denk ik: moet ik me eenvoudiger uitdrukken ofzo, terwijl dat weer heel beledigend kan zijn. Maar je bent gewoon je te bewust ervan, van dat opleidingsverschil. Je weet eigenlijk niet zo goed je houding.” (vrouw, 65, dijkbewoner)

Hoewel dergelijke ervaringen regelmatig werden genoemd, geldt dit niet voor alle bewoners. In vrijwel alle gesprekken werden ook voorbeelden genoemd van prettige contacten, wederzijdse hulp en succesvolle verbindingen tussen bewoners met verschillende achtergronden. De beschreven spanningen lijken daarom minder te wijzen op diepgaande conflicten dan op verschillen in leefstijl, levensfase, verwachtingen en communicatie.

Nieuwkomers: wederzijdse onbekendheid en beeldvorming

Zoals eerder benoemd is de groep nieuwkomers is allerminst homogeen te noemen. De mensen in deze groep hebben zeer uiteenlopende migratiegeschiedenissen, opleidingsniveaus en culturele referentiekaders. Zij worden door de buitenwereld vaak wel als één groep gezien, hetgeen kan leiden tot ongewenste en onbedoelde stigmatisering of uitsluiting. Veel van de genoemde ervaringen hebben betrekking op zichtbare verschillen in leefstijl,

communicatie of gewoonten. Wat door de ene bewoner wordt ervaren als ongeïnteresseerdheid of afstandelijkheid, kan voor de ander samenhangen met taalbarrières, onzekerheid, culturele verschillen of een kwetsbare positie als nieuwkomer. Daardoor bestaat het risico dat individuele ervaringen worden veralgemeeniseerd naar een hele groep bewoners.

Uit de gesprekken met -vooral gevestigde- bewoners blijkt dat er met enig wantrouwen en oordeel over de statushouders en andere migranten wordt gepraat. Een aantal bewoners heeft zelf een negatieve ervaring met een buitenlandse buur. Zo zien verschillende mensen dat statushouders en sommige andere migranten weinig contact zoeken en gordijnen dichthouden, hetgeen een drempel opwerpt. Bewoners zien verschillende huizen en tuinen van migranten verwaarlozen. Sommige bewoners ervaren overlast of dreiging van een buur van andere afkomst. Een bewoner heeft last gehad van een Syrische man, die veel schreeuwde en burens leek te provoceren. Een andere bewoner heeft een buitenlands gezin naast zich wonen en ervaart veel geluidsoverlast door de kinderen die veel alleen thuis zijn. Als zij het gezin hierop aanspreekt, krijgt ze het gevoel niet serieus te worden genomen. Dit voorval speelt mee in haar beeldvorming:

“Afrikaanse mensen zijn echt, die hebben echt... Die hebben een lak aan alles en iedereen. Dat is gewoon zo. Die kinderen zijn zo brutaal als ik weet niet wat.” (vrouw, 65+, gevestigde bewoner)

Het beeld over migranten wordt ook negatief beïnvloed door berichten in de media. Anderen zeggen vooral bang te worden gemaakt door de berichten in de media. Als er een woning vrijkomt gaan sommige bewoners actief navraag doen wie erin komt. Als blijkt dat het een statushouder is, wordt men een beetje bang, vooral als het om een alleenstaande man gaat.

“Met die Nederlanders kan je goed communiceren. En niet met die buitenlanders die geen Nederlands spreken. En waar je slechte

verhalen over hoort. Waardoor je denkt, dit is niet leuk. We hebben één hoekhuisje. Daar komt nu een buitenlander wonen en is iedereen huiverig, heb je het gehoord, er komt een buitenlander. Ja ik zeg het heel eerlijk ik denk het zelf ook.” (vrouw, 70+, gevestigde bewoner)

Sommige gevestigde bewoners ervaren de komst van nieuwkomers als een aantasting van de vertrouwde sociale orde in de buurt. Zij wijzen op verschillen in gewoonten, normen en waarden en geven aan moeite te hebben met gedrag dat volgens hen afwijkt van wat zij als gebruikelijk beschouwen. In gesprekken worden uiteenlopende voorbeelden genoemd, zoals de wijze waarop kinderen worden opgevoed, het voeren van vogels waardoor ratten zouden worden aangetrokken, beperkt onderhoud van tuinen, afval in tuinen, tapijten die over schuttingen hangen of het langdurig gesloten houden van gordijnen. De taal is een belangrijke barrière. Als mensen geen Nederlands spreken vinden veel gevestigde bewoners het ingewikkeld om zich open te stellen.

Daarnaast leven bij sommige bewoners gevoelens van ongelijkheid. Zij hebben de indruk dat migranten of statushouders gemakkelijker toegang krijgen tot woningen dan andere woningzoekenden, bijvoorbeeld familieleden van huidige bewoners. Ook bestaat bij sommigen de overtuiging dat overlast door migranten minder streng wordt aangepakt dan vergelijkbare overlast door andere bewoners. Enkele bewoners noemen daarnaast religieuze uitingen, zoals het dragen van een niqaab, als voorbeeld van verschillen die gevoelens van irritatie of onbegrip kunnen oproepen.

“Daar komen die statushouders, of wat dan ook, hier het land in en die krijgen een heel aangelegen huis en weet ik het allemaal, en mijn kinderen kunnen het huis niet uit, want die krijgen geen woning.” (man, 59, gevestigde bewoner)

Eerdere studies laten zien dat gevoelens van spanning rond de komst van statushouders en andere migranten niet uitsluitend

samenhangen met concrete ervaringen van overlast. Onderzoek wijst erop dat ook ervaren ongelijkheid bij de verdeling van schaarse voorzieningen (zoals woningen), verlies van vertrouwde en gevoelens van afnemende invloed op de eigen leefomgeving een belangrijke rol spelen (Kennissplatform Integratie & Samenleving, 2016; WRR, 2020). Gevestigde bewoners kunnen veranderingen in de bevolkingssamenstelling ervaren als een aantasting van bestaande sociale normen en verhoudingen, waardoor verschillen tussen groepen sterker worden benadrukt dan overeenkomsten.

Er zijn ook bewoners met positieve ervaringen en contacten met migranten. Zo noemen verschillende mensen dat ze heel aardige en sociale Turkse burens hebben. Van anderen horen we dat deze Turkse mensen vaak iets hoger opgeleid zijn en benoemen dat als reden voor het makkelijke contact. Sommige bewoners zien migranten die juist graag contact leggen en nieuwsgierig zijn. Ook geeft iemand aan blij te zijn met de komst van andere culturen, omdat anders de buurt maar zou vertrutten.

"Ik heb zowel links als rechts Turkse mensen, ik heb met allebei niet echt veel contact mee. Maar dat gaat hartstikke prima. Ja mijn ene buurvrouw, als ze me een paar dagen niet gehoord heeft, zie ik ineens boven de schutting. Dus ze houdt me in de gaten." (vrouw, 65+, gevestigde bewoner)

We hebben enkele migranten gesproken. Een van hen is een actieve vrijwilliger en tevreden met zijn woonsituatie. Wel mist hij de dynamiek van het centrum, waar hij langere tijd heeft gewoond en waar een belangrijk deel van zijn netwerk zit. Hij heeft hard gewerkt aan zijn Nederlands, maar moet twee jaar wachten op de BIG-toets om officieel als arts te mogen functioneren. Dat maakt hem af en toe wat somber. In die periodes heeft hij weinig behoefte aan sociale contacten. Een andere buitenlandse vrouw, allenaand moeder, vertelt dat ze weinig hulp krijgt, terwijl ze dat wel graag zou willen. Op een Engelstalig oproepje van haar in een Whatsapp

groep kwam geen respons. Ze begrijpt dat de taal een barrière opwerpt en wil graag Nederlands leren. Ze weet alleen niet goed waar ze moet zijn. Ze ervaart sommige burens als minder vriendelijk en toegankelijk.

Bij een deel van de statushouders en vluchtelingen spelen psychische klachten een rol. Zij kunnen ingrijpende gebeurtenissen hebben meegemaakt vóór of tijdens hun vlucht. Daarnaast kan ook het integratieproces zelf belastend zijn door taalbarrières, onzekerheid over de toekomst, verlies van sociale netwerken en ervaren uitsluiting. Deze factoren kunnen het opbouwen van een nieuw bestaan bemoeilijken. De wijkbeheerder heeft contact gelegd met Road of Hope. Zij zorgen voor een zachte landing van statushouders, en de mogelijkheid voor directe burens om even contact met ze maken. Ze hoopt dat hierdoor de beeldvorming over en weer positief beïnvloed zal worden.

Onwetendheid richting mensen met onbegrepen gedrag

Uit onderzoek van onder andere Bokland (2003) naar sociale relaties in buurten blijkt dat mensen eerder geneigd zijn contact aan te gaan en hulp te bieden wanneer sprake is van toegankelijkheid, communicatie en een gevoel van wederkerigheid. Kleine vormen van uitwisseling, zoals een gesprek, een groet of het tonen van belangstelling, dragen bij aan het ontstaan van vertrouwen en onderlinge betrokkenheid. Bij bewoners met een psychische kwetsbaarheid kunnen sociale interacties soms moeilijker verlopen, bijvoorbeeld door terughoudendheid, wantrouwen of communicatieproblemen. Tegelijkertijd weten andere bewoners niet altijd goed hoe zij contact kunnen maken. Hierdoor kan wederzijdse afstand ontstaan, ook wanneer er aan beide kanten geen sprake is van onwil.

In onze gesprekken werd een enkele keer gesproken over burens die onbegrepen gedrag vertonen. Zo spraken een aantal actieve gevestigde bewoners over een dementerende buurvrouw die voor

overlast op straat zorgt en een buurman met onbegrepen gedrag. Zij hebben hierover contact met verschillende instanties, zoals de politie, Doras, Ymere en de huisarts. Hun ervaring is dat verschillende instanties naar elkaar blijven wijzen en er niemand echt de verantwoordelijkheid op zich neemt. Zelf kunnen zij deze problemen niet oplossen. Dat vinden ze geen taak voor de buurtbewoners, maar voor professionals.

“Kijk weet je ze kunnen het enkel bij instanties melden. Kijk, je kan je niet met de privé zaken van je buurvrouw of buurman bemoeien. Weet je? Want je praat dan over echte mensen die best wel labiel zijn. Die staan er niet open voor dat de buurvrouw even komt vertellen dat die de afwas moet doen. Of wat dan ook, dat die zijn broek op moet halen.” (vrouw, 60+, gevestigde bewoner)

Zo spraken we een bewoner die een buurvrouw heeft die volgens haar wat afwijkend gedrag vertoont. Haar tuin ziet er volgens haar verwaarloosd uit en staat vol met spullen. De vrouw zelf ziet er volgens haar niet goed uit. De bewoner heeft een aantal keer hulp geboden bij de tuin en weleens iets lekkers gekookt. De vrouw in kwestie houdt hulp af en er ontstaat geen wederkerigheid. De bewoner weet niet goed hoe ze dit moet doorbreken, zonder de privacy teveel te schenden.

“Als mensen bij mij aanbellen, dan denk ik van oké, wat wil je? Het voelt meer als een soort inbreuk in privacy. Ik kan me ook heel erg voorstellen dat dat voor hun ook geldt. Dus ik heb ook zelf niet de behoefte om aan te bellen van hé, hoi, ik ben de buurvrouw. Maar hoe dan wel, dat weet ik eigenlijk ook niet.” (vrouw, 40+, nieuwe bewoner)

Tijdens de bewonersbijeenkomst bespraken we dit dilemma: hoe bejegen je iemand met wie het zichtbaar niet goed gaat, maar zelf zegt geen hulp te willen of nodig te hebben. Wanneer onderneem je actie en wanneer laat je iemand met rust? Een laagdrempelige benadering, zoals even contact maken, wordt als passend gezien,

zonder dat dit meteen intensief hoeft te zijn. Daarnaast is er behoefte aan meer duidelijkheid over welke partijen ingeschakeld kunnen worden. Veel bewoners weten niet goed waar ze terecht kunnen. Tegelijkertijd blijft een belangrijke beperking dat hulp vaak pas mogelijk is wanneer iemand daar zelf om vraagt.

Tot slot

De beschreven spanningen in dit hoofdstuk lijken in de meeste gevallen niet voort te komen uit openlijke conflicten of bewuste uitsluiting, maar uit beperkte contacten tussen bewonersgroepen, verschillen in leefstijl en communicatie, en wederzijdse aannames over elkaars gedrag en intenties. Juist doordat contacten vaak binnen bestaande netwerken plaatsvinden, blijven dergelijke beelden soms langdurig bestaan zonder dat zij worden getoetst aan persoonlijke ervaringen.

4. Buurtinitiatieven

Op verzoek van de aanjager zorgzame buurten hebben we expliciet aandacht gegeven aan het ontstaan buurtinitiatieven. Op kleinere schaal, vaak individueel of op straatniveau, gebeurt er best veel. Zo zijn er op diverse plekken budgetten voor buurtfeestjes, zonnepanelen, een trapveldje of sociale activiteiten aangevraagd, worden gezamenlijk moestuintjes of ander groen aangelegd en is er recent een pleintje opgeknapt met buurtbudget. Op buurtniveau gebeurt er echter nog vrij weinig. Een buurtinitiatief wordt, in de ogen van de aanjager en kwartiermaker zorgzame buurten, idealiter zo min mogelijk gestuurd door de gemeente of andere instanties. De bewoners zelf zijn de bedenkers en uitvoerders, zodat de activiteit ook echt door de bewoners zelf wordt gedragen. Indien bewoners ondersteuning nodig hebben, dan is dat natuurlijk mogelijk.

We vroegen de bewoners wat maakt dat zij wel of niet in beweging komen voor een buurtinitiatief: wat motiveert hen en wat werpt drempels op? Dit hoofdstuk geeft een beeld van de verschillende geluiden.

Veel bewoners tevreden met status quo

In de gesprekken die wij met bewoners voerden ontstaat het beeld dat velen van hen tevreden zijn met de huidige situatie. Ze waarderen de rust in de wijk, hetgeen voor veel mensen een belangrijke reden is om hier te wonen. Veel bewoners zijn tevreden met de mate van sociaal contact, zorgzaamheid en voorzieningen. Wil men actie, dan neemt men deel aan de activiteiten in de eigen straat, van Buuf & Buur of Speeltuin Nieuwendam. De verschillende activiteiten op het Purmerplein, zoals het volksdansen, de groenmarkt en de kerstmarkt, worden door een deel van de

bewoners graag bezocht. Wil men meer of andere activiteiten, dan zoekt men het buiten de buurt, want voor veel bewoners bestaat er geen strikte buurtscheiding. Het Huis van de Wijk bijvoorbeeld bevindt zich in een andere buurt, maar wordt wel genoemd als een fijne ontmoetingsplek.

“Ik vind dat er veel georganiseerd wordt hier. Waar ik vandaan kwam dus niks. Dan kom ik hier bij ons op de hoek. Gewoon allemaal mensen die hebben allemaal een stukje land. En dan gaan ze allemaal tuinieren met z'n allen. En dan als jij iets nodig hebt ook bijvoorbeeld iemand die je tuin wil helpen of wat dan ook. Dat wordt allemaal georganiseerd. Ik zit ook weer op zo'n app waar je dat allemaal dan binnen krijgt. Van dan is het feest en dan is het dit en dan is het dat.” (vrouw, 50+, gevestigde bewoner)

Bovenstaande schetst een beeld van het algemene sentiment dat wij opvingen; veel bewoners vinden de mate van initiatieven en activiteiten goed zoals het is. Uit gesprekken met de aanjager en wijkbeheerder weten echter dat er ook bewoners zijn die wellicht een andere behoefte hebben. Te denken valt aan eenzame ouderen, migranten en mensen met een psychische kwetsbaarheid. Deze groepen hebben wij in ons onderzoek helaas onvoldoende bereikt.

Men komt in actie bij urgentie en gedeeld belang

Op de vraag wanneer men in beweging zou komen voor een initiatief, zijn de reacties divers. De demografie van de buurt helpt niet mee; er wonen relatief veel ouderen, die simpelweg niet meer gezond of mobiel genoeg zijn om iets op te pakken. Jongere bewoners, waaronder relatief veel nieuwere bewoners, hebben zoals we eerder zagen minder sociale binding met de buurt. Vanwege hun buitenstaanderspositie zijn ze soms terughoudend in het nemen van het voortouw. Wel kennen zij over het algemeen de weg beter in subsidieland voor het doen van een aanvraag. Meestal gaat het dan om een lokaal initiatief in de eigen straat, zoals een buurtfeestje of het opknappen van een plantsoen.

In het algemeen zien we dat bewoners in actie komen zodra zich een urgent probleem of een gezamenlijk belang aandient. Een voorbeeld hiervan is de bewonerscommissie De Kleine Die, welke is ontstaan vanuit protest tegen de sloop van 114 eengezinswoningen langs de Purmerweg. Of de gezamenlijke actie tegen de komst van een café aan de oostkant van de buurt. De Bewonerscommissie Nieuwendam is opgericht vanuit een gedeeld belang als het gaat om kwesties rondom woningen, sociale controle en openbare ruimte. Verder zijn er verschillende georganiseerde verbanden ontstaan rondom groenonderhoud, zoals de Wijk en Dijkgroep, Vereniging Vrienden van het Schellingwouderbreekpark en gezamenlijk groenbeheer van verschillende moestuinen en stukken openbaar groen. Een bewoner noemt een initiatief dat past bij een prettige leefomgeving voor hem zelf:

"Bijvoorbeeld met dat hekje hier om die speeltuin, daar zou ik best een bijdrage aan willen leveren. Ik ga nu al af en toe prikken. Maar dat is ook wel echt in mijn eigen belang, want ik wil gewoon niet in een straat wonen waar allemaal plastic op de grond ligt." (man, 49, nieuwere bewoner)

Bepaalde competenties zijn gewenst

We spraken een aantal initiatiefnemers over hun motivatie om iets te gaan doen. Hieruit naar voren dat het een bepaalde persoonlijkheid en achtergrond van mensen vraagt om een initiatief te willen nemen. Er zijn mensen die van nature maatschappelijk geëngageerd zijn en die bijvoorbeeld al vroeg voor een sociaal beroep kiezen. Als zij daarnaast van nature sociaal en ondernemend zijn, dan wordt de kans groter dat zij zich actief willen inzetten. Daarnaast helpt het enorm als mensen digitaal vaardig zijn en de taal van de overheid spreken, bijvoorbeeld voor het doen van een subsidieaanvraag. Ook is vaak een aanpakkersmentaliteit en een portie doorzettingsvermogen nodig om niet alleen iets te

initieren, maar ook vol te houden. Een actieve bewoner benadrukt het belang van structuur, overzicht en kennis van zaken:

"Ik hou het ook allemaal netjes bij. Ik hou bij wat iedereen betaalt. Iedereen ziet dat. Dat ik meteen noteer. Dus je hebt wel, je hebt eigenlijk een gestructureerd iemand nodig. Ja. Die ook een beetje de taal van de gemeente spreekt, die zo'n ding kan invullen. Zo'n initiatief. En die een begroting kan maken." (Vrouw, 65+, nieuwere bewoner en initiatiefnemer)

Tenslotte, een benodigd element dat veel mensen aangeven: tijd. Een initiatief organiseren kost tijd. We spraken een aantal mensen die pas na hun pensioen of na arbeidsongeschiktheid actief zijn geworden. Een vrouw vertelt hoe ze toen is gaan zoeken naar een bezigheid die bij haar paste:

"Ik raakte arbeidsongeschikt. En ja, wat ga ik nu dan doen. Dus dan heb je tijd over in feite, ja, en toen heb ik eigenlijk mijn werkervaring en mijn hobby gecombineerd." (vrouw, 40+, nieuwere bewoner met chronische aandoening)

Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in Amsterdam van Evelien Tonkens (2019) bevestigt deze bevindingen. Zij laat zien dat initiatiefnemers vaak niet representatief zijn voor "de buurt". Het zijn doorgaans mensen met relatief veel tijd, vaardigheden, netwerken en cultureel kapitaal. Het gaat meestal om een klein groepje zeer actieve bewoners.

Structurele steun nodig van gemeente en professionals

Uit de gesprekken met bewoners komt naar voren dat mensen vaak zelf niet goed weten waar te beginnen. Sommige bewoners hebben hulp nodig om aan subsidie, een locatie en andere middelen te komen. Om iets helemaal alleen op te zetten werpt drempels op, omdat veel mensen niet alle benodigde kennis en vaardigheden zelf in huis hebben. Sommige mensen zijn van mening dat bewoners juist bij de start geholpen moeten worden door de

gemeente of andere instantie. Zij kunnen ondersteunen in het vinden van een locatie, benodigde middelen en het verzorgen van communicatie. Dit signaal komt redelijk overeen met de gedachtegang vanuit de aanjager en kwartiermaker zorgzame buurten; Eigenaarschap bij bewoners, ondersteunen waar nodig. Een bewoner die we spraken gaat hierin nog een stapje verder:

“Maak als gemeente ergens een start mee, organiseer het eerst zelf. Dan sluiten zich daarna vanzelf mensen aan die mee willen helpen. Je kan het dus niet helemaal bij de bewoners neerleggen.” (vrouw, 65+, gevestigde bewoner)

Sommige bewoners zijn teleurgesteld geraakt, omdat er met eerdere ideeën te weinig is gedaan. Zo is het onderzoek naar verbetering van het Purmerplein niet opgevolgd. Ook is er een idee geopperd om een maandelijkse buurtmarkt te houden op het Purmerplein. Het idee krijgt tot nu toe geen steun van de gemeente. Iemand anders heeft een paar pogingen gedaan om iets te regelen bij de gemeente, welke beide zijn afgewezen. Een man vertelt hoe hij tot twee keer toe teleurgesteld is:

“We zijn bij het Stadsdeel geweest om een hekje aan te vragen zodat die honden gewoon veilig kunnen rennen. Want er slapen daar allerlei daklozen en zo. Dat werd afgewezen. Weet je wat ze gedaan hebben? Hier op het Purmerplein hebben ze een schaaktafel neergezet van steen. Daar zit geen hond aan. Ja, ze gebruiken het als tafeltje om te eten. We hebben ook een poging ondernomen om een speeltuintje hier te krijgen. In deze buurt is er nul komma nul, niks. Geen speeltuintje, geen dingetje. Ze hebben nu laatst een keer zo'n tafeltennistafel neergezet. Nou, wat heb je daar nou aan?” (man, 59, gevestigde bewoner)

Volgens sommige bewoners, ook initiatiefnemers, wordt er door de gemeente te makkelijk gedacht over de inzet van vrijwilligers. Mensen helpen graag een keer ergens aan mee, maar om blijvend hun tijd en energie te investeren is moeilijker. Er zou een vergoeding

moeten staan tegenover structurele inzet van bewoners, vooral als zij er veel tijd aan spenderen of een belangrijke sleutelrol vervullen. Juist het continueren van projecten is vaak een probleem, zo is ook de ervaring van een buurtwerker bij Doras. Mensen haken op den duur weer af. Een bewoner ziet dit ook in zijn eigen straat:

“Maar we merken dus wel dat er ook in de buurt veel initiatieven worden georganiseerd, dus borrels of een andere straat heeft iets met een springkussen en dat de hele buurt bij elkaar komt, maar dat ook degenen die dat opzetten vaak te weinig buurtbewoners hebben die willen helpen met de organisatie waardoor het vaak ook niet rondkomt.” (man, 46, nieuwere bewoner)

De studie van Evelien Tonkens (2014) bevestigt dat bewonersinitiatieven vaak niet "spontaan" ontstaan, maar afhankelijk zijn van een ondersteunende infrastructuur van professionals, welzijnsorganisaties, corporaties en gemeente. Ze gebruikt hiervoor de term *ondersteund burgerschap*. Ook benoemt zij de zogenaamde *civic support paradox*: zonder ondersteuning participeren kwetsbare groepen vaak niet, maar teveel sturing kan de autonomie van bewoners ondermijnen. Er bestaat dus een wankel evenwicht tussen faciliteren en bemoeien.

Een studie van Breukers e.a. (2017) naar bewonersinitiatieven in sociale huurwijken laat zien dat in kwetsbare buurten vaak helemaal geen spontane bottom-up dynamiek ontstaat zonder externe ondersteuning. De auteurs schrijven expliciet dat dergelijke initiatieven daar vaak niet van de grond komen zonder hulp van buitenaf. Concreet gaat het volgens hen om actieve institutionele ondersteuning en *capacity building*: het versterken van het vermogen van bewoners en lokale groepen om zelf collectief te handelen, besluiten te nemen en initiatieven duurzaam te organiseren.

Structuur en overzicht is nodig

Tijdens de bewonersbijeenkomst die we hielden is doorgepraat over de benoemde drempels voor buurtinitiatieven. Duidelijk werd dat er sprake is van versnippering. Er bestaan verschillende initiatieven, appgroepen en communicatiekanalen, maar bewoners hebben hier vaak geen overzicht van. Nieuwe bewoners zijn in het bijzonder afhankelijk van informele netwerken om informatie te krijgen. Wanneer zij deze contacten niet hebben, is het lastig om aansluiting te vinden. Een structuur op buurniveau ontbreekt waarin duidelijk is welke initiatieven er al zijn, waar behoeftes liggen en hoe men elkaar kan vinden. In dat verband is er gesproken over het model van [Stadsdorpen](#)⁵. De mogelijkheden om iets soortgelijks op te zetten in zijn echter nog niet serieus onderzocht.

Het buurtkrantje en een gezamenlijke buurtapp zou helpen om oproepen te doen, mensen enthousiast te maken en vrijwilligers te werven. Wellicht helpt een periodiek ontmoetingsmoment waar iedereen welkom om ideeën uit te wisselen daar ook bij.

“We kregen vroeger wel het buurtkrantje van het Purmerplein, maar die krijgen we ook niet meer. Al sinds lang niet meer. Ik weet niet eens of het nog bestaat. Ik vind het wel leuk om te weten wat er allemaal plaatsvindt.” (Echtpaar, gepensioneerd, gevestigde bewoners)

In het recente rapport "Zelf- en samenredzaamheid" van het Ministerie van VWS (2024) zien we een vergelijkbare bevinding. Daarin wordt expliciet gesteld dat bewonersinitiatieven vaak moeite hebben om duurzaam te functioneren wanneer er geen ondersteunende infrastructuur bestaat die mensen, kennis en initiatieven met elkaar verbindt. Het rapport benadrukt dat bewoners niet alleen behoefte hebben aan middelen, maar ook

aan structuren die zichtbaar maken wie actief is, welke hulpbronnen beschikbaar zijn en hoe initiatieven elkaar kunnen vinden.

Inspraak nog onbekend terrein

Naast het initiëren van activiteiten, vroegen we de bewoners ook in hoeverre zij inspraak of invloed ervaren op de aangeboden activiteiten in de buurt. In het algemeen valt daarbij op dat veel mensen het moeilijk vinden om over inspraak na te denken, met name als men tevreden is over het aanbod, of daar geen duidelijke mening over heeft. Dat zijn veel mensen die wij spraken. Het onderwerp lijkt onder een grotere groep bewoners niet echt te leven. Sommige bewoners uiten hun tevredenheid over subsidies, bijvoorbeeld voor een buurtfeestje, die vrij snel verstrekt worden. Enkele bewoners waarderen de oproep van de gemeente om te stemmen op verschillende buurtinitiatieven. Een van de hen wist ons te vertellen dat een initiatief voor een buurtbusje onlangs op die manier is toegekend; een busje dat wordt gereden door vrijwilligers en die buurtbewoners op afroep van en naar een bestemming in of om de buurt rijdt.

Bij het woord inspraak denken veel mensen aan de gemeente, bijvoorbeeld voor het melden van klachten over de openbare ruimte of de politieke keuzes die gemaakt worden. Een bewoner geeft meteen zijn mening over de houding van de politici, die volgens hem teveel op kantoor blijven zitten:

“En alle D66 en GroenLinks goedbedoelde wensdenkers zitten achter hun bureau, allemaal hoogopgeleid, achter een computer, plannen te bedenken, maar je moet de wijk in gaan, zoals jij, en dan pas hoor je wat er daadwerkelijk leeft en wat er aan de hand is. Ze zijn niet slim bezig, want ze gaan de wijk niet in. In tegenstelling

⁵ Voor meer informatie over staddorpen zie [Stadsdorpen - Netwerk Amsterdamse Stadsdorpen](#)

tot de SP of dat soort partijen die veel meer gehoor geven aan gewone mensen." (man, 63, gevestigde bewoner)

Er zijn weinig mensen die in deze context lokale instanties noemen, zoals Ymere, Doras of de bewonerscommissie. Ook de aanjager zorgzame buurten wordt door de bewoners die wij spraken nauwelijks genoemd. Het onderwerp leeft wel bij de leden van de bewonerscommissie. Zij hebben regelmatig contact met gemeente, Ymere, Doras en andere partijen. Erg tevreden zijn de ze daar niet over. Partijen lijken vooral veel naar elkaar te wijzen en niemand neemt regie of verantwoordelijkheid.

Het stadsdeelkantoor wordt door een aantal actievere bewoners genoemd als de plek die zij benaderen om ideeën of onvrede mee te delen. Meerdere van hen ervaren dat dit stadsdeelkantoor niet heel snel is in het beantwoorden van vragen of het nemen van actie. Een van de bewoners denkt dat dit komt doordat veel verantwoordelijkheden naar de centrale stad zijn verplaatst, waardoor het stadsdeel minder zeggenschap heeft. Een andere bewoner benoemt specifiek een medewerker die zich weinig laat zien en weinig van zich laat horen. Een bewoner vraagt actief aandacht voor het verlevendigen van het Purmerplein. Ze correspondeert hierover met Ymere en de gemeente. Het valt haar op dat er weinig onderling wordt samengewerkt en ieder op zijn eiland zit. Ook is ze al jaren bezig met de overlast van het vrachtverkeer. Er wordt wel gereageerd op haar brieven, maar tot op heden is er geen oplossing.

"Nou, ik vind het wel een zorgvuldige brief. Een zorgvuldige brief met toelichting en uitleg en de woord. Maar er valt wel wat over te zeggen wat dat betreft hoor. Dat er nog wel eventjes wat verder actie kan worden ondernomen." (vrouw, 70+, dijkbewoner)

Wat betreft informatievoorziening zijn veel bewoners best tevreden. Zij ontvangen informatie over activiteiten en initiatieven veelal via

verschillende buurt appgroepen. Anderen zijn blij met de meer ouderwetse flyers en krantjes in de brievenbus of elders in de buurt.

"Er zit nu vaak gewoon zo'n stencil door je brievenbus. Ik lees het altijd. Bij de Albert Heijn worden dingen opgehangen met van die papiertjes en briefjes. Die lees ik ook altijd, want hier bijvoorbeeld, een stukje verderop, in die speeltuin wordt weleens wat georganiseerd. Daar ben ik ook weleens heen geweest. En bij Buuf & Buur op het pleintje wordt weleens wat georganiseerd. Dat hangt dus vaak bij de Albert Heijn en dat wordt vaak hier door de brievenbus heen gegooid, zeg maar. Ja, dat is wat mij betreft prima." (man, 49, nieuwere bewoner)

5. Leefomgeving en voorzieningen

Er is al veel bekend over de leefomgeving en voorzieningen in Tuindorp-Nieuwendam. De aanjager zorgzame buurten heeft hier de afgelopen jaren in haar werk als buurtopbouwer en aanjager veel informatie over opgehaald. Haar bevindingen heeft zij verwerkt in een intern verslag dat met de kwartiermakers zorgzame buurten is gedeeld. In dit rapport willen we voorkomen om zaken te benoemen die al bekend zijn, maar helemaal ontkomen we daar niet aan. De leefomgeving blijkt voor sommige bewoners een belangrijke rol te spelen in relatie tot een zorgzame buurt. In dit hoofdstuk beschrijven wij beknopt welke relaties bewoners zoal leggen.

Rust en groen, maar ook versobering

Met name ouderen en gezinnen met jonge kinderen benoemen de rust, ruimte en het groen als een belangrijke positieve eigenschap van Tuindorp-Nieuwendam. De vele parkjes, plantsoenen en de rechtstreekse verbinding met Waterland maken de buurt voor hen aantrekkelijk. Veel nieuwere bewoners zijn mede om die reden naar deze buurt getrokken. Dit verklaart waarschijnlijk het feit dat er relatief veel gezamenlijke, grotere en kleinere, initiatieven rondom het onderhoud van groen en moestuintjes zijn.

De buurt wordt ook bestempeld als kindvriendelijk, met name vanwege de rust, ruimte en relatief veilige straten in de buurt. De grote speeltuin van Speeltuin Nieuwendam verbindt ouders en kinderen met elkaar en vormt voor hen een mooie ontmoetingsplek. Wel missen sommige mensen wat speeltuintjes of

andere voorzieningen voor kinderen in de nabije omgeving van hun huis. Een echtpaar verwoordt hun tevredenheid als volgt:

"Nou, het is hier een lekker rustige buurt tot nu toe, en we kunnen met alle burens goed overweg. Nou, dat is toch de hoofdzaak? En we voelen ons hier heerlijk, en moet je kijken wat voor uitzichten we hebben. Dat is toch prachtig." (echtpaar, gepensioneerd, gevestigde bewoners)

Veel woningen in Tuindorp-Nieuwendam zijn klein en slecht geïsoleerd. Zoals we gezien hebben kan dit leiden tot geluidsoverlast en irritatie tussen burens. De woningen lijken een rol te spelen in de kloof tussen gevestigde en nieuwere bewoners. Gevestigde bewoners zijn er getuige van dat soortgelijke woningen als die van henzelf voor veel geld worden verkocht. De koopwoningen lijken daarmee symbool te staan voor de komst van rijke 'yuppen' met een andere leef- en omgangsstijl:

"Je weet wat er nu gaande is in Noord, het veryuip, het groeit en groeit en groeit. Waardoor alles ook duurder wordt. Niet alleen in Noord, maar ook in het algemeen. Vroeger kon ik tussendoor weleens met mijn vrouw uit eten, maar nu is het niet meer leuk. Het zijn allemaal van die yuppententen aan het worden." (man, 67, gevestigde bewoner)

Verschillende bewoners benoemen het versoberingsbeleid van de gemeente met betrekking tot vuil en groen. Er wordt minder groenonderhoud gepleegd en het vuil wordt minder vaak opgehaald. Volgens sommigen leidt dit tot verwaarlozing van het straatbeeld en een slecht voorbeeld voor medebewoners die er toch al wat andere normen op nahouden.

Ook buurtpreventie lijkt wegbezuinigd; er zijn weinig handhavers of straatcoaches zichtbaar aanwezig, terwijl dit volgens sommige bewoners hard nodig is om overlast tegen te gaan. De jeugd wordt in hun beleving steeds brutaler en daar moeten getrainde

handhavers voor worden ingezet. Een bewoner zegt hierover het volgende:

“Wat er nog beter zou kunnen is dat de gemeente hier wat vaker weer eens langskomt voor het groen. Het groen wordt wat verwaarloosd. Het vuil wordt al drie weken niet opgehaald. Er zijn ook geen toezichtboa's. Mensen die van handhaving zijn, die laten zich eigenlijk ook nooit meer zien. Ik heb het in de afgelopen jaren behoorlijk zien afnemen, de betrokkenheid van de gemeente.”
(man, 60+, nieuwere bewoner)

Activiteiten vervullen en geven thuisgevoel

Verschillende voorzieningen worden genoemd als fijne ontmoetingsplekken met buurtgenoten. Bewoners die actief meedoen aan activiteiten, zijn daar vaak enthousiast over. Veel bewoners maken daarbij geen onderscheid tussen lokale buurtborrels, moestuintjes of bredere buurtactiviteiten. Deze mensen waarderen de activiteit en de sociale contacten die hierdoor ontstaan.

Speeltuin Nieuwendam wordt door verschillende bewoners genoemd als leuke plek voor activiteiten en ontmoeting. De speeltuin trekt ouders met jonge kinderen. Oudere bewoners zijn te vinden bij de verschillende activiteiten, zoals gym, linedance en klaverjassen. In de kerk worden ook bijeenkomsten georganiseerd, maar daar hebben we weinig mensen over horen praten. Een vrouw die deelneemt aan de gym bij Speeltuin Nieuwendam en de gratis lunch bij Buuf & Buur vertelt hoe ze zich na 40 jaar nu eindelijk thuisvoelt.

“Dat je juist contact hebt in je in je buurt in de wijk. Ik ben me thuis gaan voelen na 40 jaar. Het is waar, kijk ik voel me minder geïsoleerd. Ik denk mee van: oh ja hier woon ik en dit is mijn buurtje en dit is mijn Habitat.” (vrouw, 60+, gevestigde bewoner uit buitenland)

Een aantal bewoners noemde spontaan de Volksopera, die in 2022 op het Purmerplein plaatsvond. Dat evenement heeft volgens hen enorm verbindend gewerkt, door alle lagen heen. We vroegen de initiator van de Volksopera naar het geheim van het grote succes ervan. Muziek verbindt door alle lagen van de bevolking heen, was zijn algemene antwoord. Ook de inhoud, de geschiedenis van de buurt, spreekt tot de verbeelding. Maar hij verwoordde ook een dieper psychologische behoefte van mensen:

“Dat je ziet en merkt aan mensen, wat hemelschrijend is, dat ieder mens een soort reservoir in zich heeft van onvervulde liefde. Dat iedereen op zoek is, maar de wereld is gewoon raar ingericht, weet je wel? Maar, en gek genoeg, door het ingrediënt van dit project komt dat naar boven. En dat doet een raar appèl op dingen waar iedereen naar verlangt, maar die je niet zo vaak meer kunt vinden.”
(initiator Volksopera)

Wisselende beleving Purmerplein

Het Purmerplein speelt een centrale rol als we vragen naar voorzieningen en activiteiten in de buurt. Sommige bewoners zijn regelmatig te vinden op het Purmerplein, voor hun boodschappen, een kop koffie, activiteiten op het plein, ontmoetingscentrum Het Baken of buurtkamer Buuf & Buur. Andere bewoners komen er zelden en hebben weinig op met de activiteiten aldaar. In de afgelopen jaren is het winkelaanbod veranderd; de vertrouwde bakker, slager en bloemist maakten plaats voor een Braziliaanse supermarkt, een delicatessenzaak en een wijnproeverij. Veel nieuwere bewoners komen hier graag, terwijl veel gevestigde bewoners zich op deze plekken juist minder thuis voelen:

“Daarnaast zit Deli, dat is ook zo'n yuppentent. Alles wordt overgenomen door yuppen. Nu willen ze geloof ik aan de overkant waar de oude kaasboer heeft gezeten, zover ik heb begrepen, een of andere Braziliaanse supermarkt maken. Wat heb ik daaraan als

oude Amsterdammer? Het is een volksbuurt hier." (man, 59, gevestigde bewoner)

Het Purmerplein is volgens sommige bewoners de afgelopen jaren al aardig opgeknapt: het plein ziet er groener en verzorgder uit. De jaarlijkse kerstmarkt, groenmarkt, koningsdag, wielerronde en het volksdansen trekken verschillende lagen van bewoners, die elkaar daar treffen:

"En we hebben bijvoorbeeld de wielerronde en de kerstmarkt en dat soort dingen. En daar kunnen mensen ineens van, oh ja, maar ik ken jou wel, jij woont op de hoek. En dan kan er iets ontstaan." (vrouw, 65, nieuwere bewoner)

Anderen vinden dat het plein nog onvoldoende leeft en door zowel de leegstand als de huidige bezetting achteruit gaat. Enkele bewoners verwijten Ymere dat de huurprijzen te hoog zijn, waardoor ondernemers deze niet kunnen betalen. Ymere op haar beurt ziet dat kleinere ondernemers niet willen komen vanwege de grote concurrentie van het Waterland- en Buikslotermeerplein. Voor sommige oudere bewoners zijn die pleinen te ver, waardoor het hen niet meer lukt om zelfstandig een boodschap te doen:

"Het ziet er helemaal niet naar uit dat die hele bevolking daar drastisch gaat veranderen, dus voorlopig blijft dat allemaal mijn beetje rollatorwerk en een stokje. Maar je als je naar de eerste beste bakker gaat dan moet je helemaal naar begin van de dijk. Dat is een kilometer lopen van hier. Dat is te ver." (vrouw, 70+, gevestigde bewoner)

Door Ymere en een aantal bewoners is geopperd om het plein meer autoluw te maken door één autobaan bij het plein te voegen. Er zouden meer bankjes kunnen komen en iets leuks voor kinderen. Echter de ondernemers zijn bang voor minder bezoekers als er een autobaan verdwijnt.

Een aantal bewoners pleit voor een groter en beter activiteitenaanbod op het plein, zodat er structureel meer levendigheid gaat ontstaan. Zo hebben een paar bewoners het idee geopperd om een maandelijks buurtmarkt te houden, vergelijkbaar met die in Molenwijk. Een dergelijke markt zal elke maand tot onderlinge ontmoetingen leiden en bovendien goed zijn voor de lokale ondernemers. Hen is verteld dat dit idee niet of moeilijk uitvoerbaar is. Het is voor hen onduidelijk wat hiervoor de reden is. Een betrokken bewoner uit haar zorgen over het Purmerplein:

"Het plein is op sterven na dood. En iedereen roept, er moet wat gebeuren. En er is steeds meer leegstand. Tegelijkertijd horen we dat de huren heel erg hoog zijn, waardoor het voor ondernemers eigenlijk niet te doen is. Er is heel veel frustratie over, waarom wordt er niets gedaan met het plein? In de Buurt App was er afgelopen weekend nog weer een poll van: wat zouden jullie willen zien op het plein. Dus het leeft wel heel erg." (vrouw, 40+, nieuwere bewoner)

Buuf & Buur vooral bezocht door gevestigde bewoners

Sommige bewoners die we spraken zien Buuf & Buur als een welkome aanvulling voor activiteiten en ontmoeting. Er is ook een spreekuur van het Buurtteam en Ymere, waar mensen met hun vragen terecht kunnen. Het zijn voornamelijk de gevestigde bewoners die de buurtkamer weten te vinden. De nieuwkomers en nieuwere bewoners worden nog onvoldoende bereikt, zo vertelt de coördinator aldaar. Het taalcafé werd eerst goed, nu minder goed bezocht. Buuf & Buur heeft moeten verhuizen naar een kleinere ruimte, hetgeen voor zowel de coördinator als verschillende bewoners een teleurstelling is. In het grotere pand was een speelplek voor kinderen, waardoor ook jonge ouders er kwamen. Een vrijwilliger van Buuf & Buur verwoordt haar teleurstelling hierover:

"Wat heel jammer is, is dat we die treintafel hier beneden niet kwijt kunnen. Dat ouders met jonge kinderen, die zouden zo graag bij slecht weer, met die kinderen ergens heen willen kunnen. Voor een uurtje al was het maar een uurtje of zo. En dan zelf even koffie drinken met een collega ouder." (vrijwilliger Buuf & Buur)

De organisatie is afhankelijk van bewonersinitiatieven, maar kunnen ook niet te hard groeien. Er is te weinig geld en mankracht om uit te bouwen en zo meer bewoners te bereiken.

6. Inzichten en handelingsperspectieven

Voorgaande hoofdstukken beschreven de voornaamste bevindingen uit ons onderzoek. In dit hoofdstuk benoemen we de overkoepelende inzichten uit ons onderzoek in relatie tot zorgzame buurten en buurtinitiatieven. We doen dit beknopt, waarbij we een koppeling maken met mogelijke handelingsperspectieven, gericht op versterken van zorgzaamheid in brede zin in Tuindorp-Nieuwendam.

Zorgzaamheid bestaat vooral als publieke familiariteit, niet als brede sociale cohesie

Bewoners ervaren de buurt als zorgzaam, maar die zorgzaamheid bestaat vooral uit alledaagse vormen van contact: elkaar groeten, een praatje maken en incidentele hulp in de directe omgeving. Dit sluit nauw aan bij het concept van publieke familiariteit zoals beschreven door Blokland (2003) en Blokland & Nast (2014). Sociale verbondenheid is hier geen kwestie van hechte relaties, maar van herkenning en voorspelbaarheid in de openbare ruimte.

Tegelijkertijd blijkt dat de sociale reikwijdte van deze zorgzaamheid beperkt is en sterk groepsgebonden. De buurt is sociaal gesegmenteerd in verschillende bewonersgroepen, waarbij zorg en contact vooral binnen de eigen groep plaatsvinden. Tussen deze groepen bestaan relatief zwakke verbindingen en soms ook

wederzijdse beelden, verwachtingen en spanningen die contact en wederkerigheid bemoeilijken.

Dit patroon sluit aan bij Van de Kamp & Welschen (2019), die laten zien dat langdurige bewoning kan leiden tot sterke interne cohesie én tegelijk tot symbolische grenzen naar buiten toe. Ook Pinkster (2014) beschrijft hoe middenklasse en gevestigde bewoners in gemengde buurten vaak naast elkaar leven in plaats van met elkaar. Blokland en Nast (2014) laten zien dat sociale grenzen ook binnen gemengde buurten blijven bestaan. Bridging zou daarmee geen doel op zich hoeven zijn. Het is vooral waardevol wanneer het bijdraagt aan het verminderen van negatieve beeldvorming, het bereiken van kwetsbare bewoners of het mogelijk maken van samenwerking rond gedeelde buurtvraagstukken.

Handelingsperspectief

De opgave is niet om “meer sociale cohesie” in algemene zin te creëren, maar het versterken van sociale verbindingen tussen de verschillende groepen. Te denken valt aan:

- het bewust ontwerpen van inclusieve plekken waar groepen elkaar toevallig ontmoeten (speeltuin, plein, buurtkamer);
- het ontwikkelen van gedeelde activiteiten rond neutrale thema's (groen, spelen, veiligheid, voedsel);
- het bewust ontwerpen van inclusieve activiteiten (taal, kosten, toegankelijkheid, timing)

Buurtinitiatief: balans nodig tussen autonomie en ondersteuning

Buurtinitiatieven komen in deze buurt wel degelijk voor, maar blijven grotendeels kleinschalig en versnipperd en ontstaan vooral op straatniveau of rondom concrete, acute belangen. Structurele, buurtbrede initiatieven komen nauwelijks van de grond. Dat hangt samen met een combinatie van factoren: een relatief grote groep bewoners is tevreden met de huidige situatie en ziet geen noodzaak tot actie; daarnaast zijn er duidelijke drempels zoals beperkte tijd, beperkte organisatiekracht, digitale en taalkundige vaardigheden. De initiatieven, activiteiten en informele netwerken zijn bovendien niet voor iedereen zichtbaar of toegankelijk. Een ondersteunende structuur die overzicht biedt ontbreekt. Hierdoor blijven kansen op verbinding en ondersteuning onbenut.

Inspraak op buurtactiviteiten is voor de meeste bewoners geen actief of expliciet onderwerp; zolang men tevreden is, leeft er weinig behoefte aan invloed en wordt dit vooral gezien als een taak van de gemeente of formele instanties. Slechts een kleine groep betrokken bewoners zet zich wel in voor inspraak en ervaart daarbij beperkte invloed door trage terugkoppeling en versnipperde verantwoordelijkheden tussen organisaties.

Initiatiefnemers vormen een kleine, selectieve groep bewoners met tijd, vaardigheden en institutioneel kapitaal. Dit bevestigt de bevindingen van Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak (2006) en Tonkens & Verhoeven (2011) dat bewonersinitiatieven zelden representatief zijn voor de buurt als geheel. Ook de analyse van Tonkens & Verhoeven (2019) over de civic support paradox is zichtbaar: zonder ondersteuning blijven kwetsbare groepen buiten beeld, maar te veel sturing kan autonomie ondermijnen.

Handelingsperspectief

De praktijk in Tuindorp-Nieuwendam vraagt om een ondersteunende professionele infrastructuur:

- structurele ondersteuning van initiatiefnemers (tijd, kennis, procesbegeleiding);
- inzet van brugfuncties (sleutelfiguren uit de eigen gemeenschap).
- continuïteit in begeleiding van initiatieven (niet alleen start, maar ook onderhoud)
- actieve outreach naar bewoners met minder sociaal en organisatorisch kapitaal;
- een verschuiving van loslaten naar gericht faciliteren en "meedoen mogelijk maken"
- één herkenbaar "buurtoverzicht" (fysiek én digitaal) waarin activiteiten, hulp en contactpunten samenkomen. Werk toe naar een eenvoudig overzicht van "wie doet wat in de buurt".
- digitale kanalen (apps, WhatsApp) combineren met laagdrempelige offline communicatie (krantje, flyers, prikbord).

Sociale infrastructuur is bepalend voor zorgzaamheid en inclusie

De leefomgeving in Tuindorp-Nieuwendam wordt door bewoners in belangrijke mate gewaardeerd om haar rust, groen en ruimtelijkheid, die bijdragen aan een gevoel van veiligheid, kindvriendelijkheid en woongenot. Dit sluit aan bij Klinenberg (2018), die stelt dat sociale infrastructuur (pleinen, buurtkamers, bibliotheken, speeltuinen) essentieel is voor het ontstaan van sociale samenhang. Tegelijkertijd staat deze positieve waardering onder druk door ervaren versobering in beheer en onderhoud, zoals minder zichtbaar groenonderhoud, beperkte handhaving en afnemende voorzieningen in de openbare ruimte.

De voorzieningen en ontmoetingsplekken in de buurt spelen een belangrijke rol in het versterken van sociale verbinding en het gevoel van thuis zijn. Activiteiten op plekken als Speeltuin

Nieuwendam, Buuf & Buur en het Purmerplein worden door actieve bewoners zeer gewaardeerd en kunnen zelfs bijdragen aan een sterkere buurtidentiteit en gevoel van verbondenheid. Tegelijkertijd blijkt de deelname aan en waardering van deze voorzieningen ongelijk verdeeld: niet alle groepen bewoners weten deze plekken te vinden of voelen zich er even welkom, zoals nieuwkomers, kwetsbare bewoners en sommige ouders met jonge kinderen. Hierdoor bereiken de sociale en ruimtelijke verbindingen niet iedereen.

Duyvendak (2017) en Lewicka (2011) bevestigen dat *place attachment* sterk afhankelijk is van herkenbaarheid, routine en toegang tot betekenisvolle plekken. Waar deze ontbreken of ongelijk verdeeld zijn, ontstaat vervreemding.

Handelingsperspectief

De fysieke en sociale leefomgeving in Tuindorp-Nieuwendam ondersteunt zorgzaamheid en ontmoeting waar zij goed functioneert, maar laat tegelijk ongelijkheden en fragmentatie zien in gebruik, beleving en toegang tot voorzieningen. Daarbij spelen de volgende aandachtspunten:

- Versterk het Purmerplein en andere plekken als gedeelde sociale infrastructuur
- Combineer fysieke ingrepen met sociale programmering (activiteiten, ontmoeting, toegankelijkheid)
- Ontwerp activiteiten gericht op specifieke groepen bewoners, zoals nieuwkomers en mensen met een psychische kwetsbaarheid of ondersteuningsvraag
- Voorkom dat plekken symbolisch "van één groep" worden

Institutionele versnippering belemmert effectiviteit en vertrouwen

Bewoners ervaren dat verantwoordelijkheden tussen gemeente, woningcorporaties en welzijnsorganisaties versnipperd zijn. Dit sluit aan bij bredere analyses van Tonkens (2014) over de participatiesamenleving: verwachtingen van burgerkracht nemen toe, terwijl institutionele regie vaak diffuus blijft. Ook Klinenberg (2018) benadrukt dat sociale infrastructuur alleen werkt als deze institutioneel gedragen en consistent georganiseerd is.

Handelingsperspectief

- Versterk gebiedsgerichte regie (duidelijke coördinatie in de wijk).
- Verminder versnippering tussen organisaties en maak verantwoordelijkheden expliciet.
- Zorg voor consistente terugkoppeling richting bewoners om vertrouwen te versterken.

Bronnen

Kremer, M. (2022). Alledaagse attentheid. In L. Veldboer et al. (red.), *Lexicon nabijheid en sociaal werk* (pp. 26-31 en 67-71). Utrecht: Movisie en de Werkplaatsen Sociaal Domein.

Blokland, T. (2003). *Urban Bonds: Social Relationships in an Inner City Neighbourhood*. Cambridge: Polity Press

Blokland, T., & Nast, J. (2014). From public familiarity to comfort zone: The relevance of absent ties for belonging in Berlin's mixed neighbourhoods. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(4), 1142-1159

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster

Pinkster, F. M. (2014). "I just live here": Everyday practices of disaffiliation of middle-class households in disadvantaged neighbourhoods. *Urban Studies*, 51(4), 810-826

Van de Kamp, J., & Welschen, J. (2019). Sociale cohesie in veranderende stadswijken. In: *Ongelijkheid en de Stad* (afhankelijk van de exacte publicatie)

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). (2020). *Samenleven in verscheidenheid: Beleid voor de migratiesamenleving* (Rapport nr. 103). Den Haag: WRR

Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS). (2016). *Draagvlak voor vluchtelingenopvang: Wat weten we uit onderzoek?* Utrecht: KIS

Hurenkamp, M., Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2006). *Wat burgers bezielt. Een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Amsterdam/Den

Haag: Universiteit van Amsterdam & NICIS Kenniscentrum Grote Steden

Duyvendak, J. W. (2017). *Thuis: Het verlangen naar geborgenheid in een onzekere tijd*. Amsterdam: Amsterdam University Press

Tonkens, E., & Verhoeven, I. (2011). *Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid. Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / Stichting Actief Burgerschap

Evelien Tonkens, E. H., & Imrat Verhoeven, I. (2019). *The civic support paradox: Fighting unequal participation in deprived neighbourhoods*. *Urban Studies*, 56(8), 1595-1610

Tonkens, E. (2014). *Vijf misverstanden over de participatiesamenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press

Breukers, S. C., Mourik, R. M., van Summeren, L. F. M., & Verbong, G. P. J. (2017). Institutional 'lock-out' towards local self-governance? Environmental justice and sustainable transformations in Dutch social housing neighbourhoods. *Energy Research & Social Science*, 23, 148-158

Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the People: How Social Infrastructure Can Help Fight Inequality, Polarization, and the Decline of Civic Life*. New York: Crown

Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207-230

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2024). *Zelf- en samenredzaamheid: een verkenning en ontwikkelagenda voor het versterken van bewonersinitiatieven gericht op zorgzame buurten*. Den Haag: Ministerie van VWS

**Inzichten voor een inclusieve zorgzame buurt:
Ervaringen van bewoners met
psychische kwetsbaarheid of een licht
verstandelijke beperking in Tuindorp
Nieuwendam**

Colofon

Deze rapportage komt voort uit een samenwerking tussen het Ben Sajet Centrum, Cliëntenbelang Amsterdam, de aanjager Zorgzame Buurten Tuindorp-Nieuwendam en de stedelijk kwartiermaker Zorgzame Buurten. Het rapport is gemaakt in opdracht van de Gemeente Amsterdam.

Auteurs:

Ben Sajet Centrum:

Sarah Limburg

Diny Stekelenburg

Ludo Glimmerveen

Voor contact over deze rapportage:

Ludo Glimmerveen (ludo.glimmerveen@bensajetcentrum.nl)

Juli, 2026.

Foto op voorpagina van Geert Fotografeert, <https://geertfotografeert.nl/2022/020-tuindorp-2.html>

Niets uit dit rapport mag worden gepubliceerd zonder vermelding van de naam van het onderzoeksinstituut en een verwijzing (link) naar het totale rapport.

Samenvatting

De zorgzame buurt staat volop in de belangstelling. Vaak gaat daarbij veel aandacht uit naar initiatieven en het zelforganiserend vermogen van actieve buurtbewoners. Minder aandacht is er voor hoe mensen met een psychische kwetsbaarheid of licht verstandelijke beperking zorgzaamheid in hun buurt ervaren; mensen voor wie sociale verbondenheid met burens en voorzieningen in de wijk soms minder vanzelfsprekend is. In dit onderzoek focussen we daarom op de situaties en ervaringen van mensen die professionele ondersteuning ontvangen vanwege psychische kwetsbaarheid of een licht verstandelijke beperking.

In dertien interviews in Tuindorp Nieuwendam in Amsterdam spraken we met bewoners, hun burens, naasten, professionals en andere lokale experts rondom de genoemde doelgroepen. Hiermee schetsen we, vanuit verschillende perspectieven, een verdiepend beeld van de situaties van drie buurtbewoners en hun ervaringen met zorgzaamheid in de buurt. Deze verhalen laten zien hoe verschillend werken aan een zorgzame buurt kan zijn in de alledaagse ervaringen van uiteenlopende buurtbewoners. Daarnaast geven de gesprekken met professionals en experts een breder beeld van het belang van en de ervaringen met zorgzaamheid rondom buurtbewoners met psychische kwetsbaarheid of een licht verstandelijke beperking. Vanuit deze inzichten staan we stil bij het samenleven in Tuindorp Nieuwendam en het streven naar een inclusieve zorgzame buurt.

Schaalniveau van zorgzaamheid

Een eerste bevinding is dat de buurt niet automatisch de belangrijkste plek is waar bewoners zorgzaamheid ervaren. Waar mensen steun, contacten en betekenisvolle activiteiten vinden, verschilt per persoon en hangt af van de beschikbaarheid van

passende voorzieningen, de mate waarin zij aansluiting ervaren bij buurtbewoners, en hun mobiliteit. Voor sommige bewoners liggen belangrijke contacten en activiteiten juist buiten de wijk.

Tegelijkertijd wordt de directe leefomgeving belangrijker wanneer mobiliteit afneemt door ouderdom of een beperking. Dit betekent dat aandacht nodig is voor de mobiliteit van bewoners die niet vanzelfsprekend aansluiting vinden bij gemeenschappen in de eigen buurt én voor het verlagen van sociale drempels tot lokale voorzieningen. Dit laatste kan bijvoorbeeld door het beschikbaar maken van expertise op thema of doelgroep voor (bewoners) initiatieven en (maatschappelijke) voorzieningen in de buurt.

Omkijken maar geen bemoeienis

Een tweede conclusie is dat een zorgzame buurt niet alleen vraagt om meer 'hechte' verbindingen tussen burens, maar juist om een balans tussen betrokkenheid en autonomie. Bewoners waarderen het wanneer anderen naar hen omkijken, maar kunnen goedbedoelde hulp ook ervaren als bemoeienis of verlies van zelfstandigheid. Juist voor mensen die al ondersteuning ontvangen, kan ongevroegde hulp gevoelens van afhankelijkheid, schaamte of ongelijkwaardigheid oproepen. Een inclusieve zorgzame buurt vraagt daarom ook om aandacht voor autonomie, een gelijkwaardige benadering en het benadrukken van talenten en mogelijkheden om bij te dragen. Het uitsluitend streven naar 'méér zorgzaamheid' of het benadrukken van steun voor een 'kwetsbare doelgroep' in een zorgzame buurt kan onderlinge betrokkenheid juist in de weg zitten. Professionals kunnen daarom buurtbewoners ondersteunen die omkijken naar burens met een hulpvraag. Tegelijkertijd is het helpend om aandacht te houden voor autonomie en het voorkomen van gezichtsverlies, bijvoorbeeld wanneer bewoners ongevroegd worden geholpen.

Professionals in zorgzaam Tuindorp Nieuwendam

Ten derde zien we dat professionals die voornamelijk individueel bewoners ondersteunen, het belang van sociale netwerken en alledaagse contacten voor welzijn en herstel erkennen, maar in de

praktijk vaak individueel blijven werken aan vraagstukken rond gezondheid, financiën en dagelijks functioneren. Hierdoor blijven kansen liggen om bewoners te verbinden met buurtvoorzieningen, informele netwerken, burens en andere betekenisvolle plekken. Professionals geven aan dat tijdgebrek, beperkte kennis van de buurt en onduidelijke taakverdelingen, samenwerking en een buurtgerichte benadering bemoeilijken. We pleiten er daarom voor dat professionals op zijn minst 'buurtsensitief' werken: relaties met burens en de buurt actiever benutten bij het behalen van doelen hulpverleningstrajecten. Kansen liggen daarnaast in een nauwe samenwerking met buurt- en gemeenschapsgerichte functionarissen, zoals de opbouwwerker of informele sleutelfiguren in de wijk. Dit voorkomt dat te veel professionals zich in de zorgzame buurt begeven en de kennis en kunde van professionals die primair aan gemeenschapswerk doen, zoals het opbouwwerk, aanvullend is aan expertise van meer specialistisch professionals.

Tot slot laat dit onderzoek zien dat een inclusieve zorgzame buurt, waarin bewoners kunnen meedoen, bijdragen en zo nodig ondersteuning ontvangen, niet zozeer draait om zoveel mogelijk contact, participatie of onderlinge hulp. Het gaat vooral om het creëren van passende omstandigheden die voor verschillende bewoners de drempel tot verbinding kunnen verlagen. Zeker voor bewoners die niet vanzelfsprekend aansluiting vinden, vraagt dit om maatwerk, respect voor verschillen, en samenwerking tussen bewoners, professionals en lokale initiatieven.

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding	6
1.1. Positionering onderzoek	6
1.2. Werkwijze	6
1.3. Beschrijving casussen	8
2. Resultaten.....	11
2.1. Schaalniveau van zorgzaamheid.....	11
2.2. Omkijken maar geen bemoeienis	14
2.3. Professionals in zorgzaam Tuindorp Nieuwendam	16
3. Conclusie.....	21
4. Handelingsperspectieven	23
5. Bronnen	25

1. Inleiding

1.1. Positionering onderzoek

In Nederland worden 'zorgzame buurten' of 'zorgzame gemeenschappen' steeds vaker benoemd als deel van de oplossing voor de oplopende tekorten in de zorgsector en de sterke vergrijzing (Canoy, Smelik & Ham 2023). Ook in de GGZ-sector wordt het gezien als antwoord op de vermaatschappelijking van GGZ-zorg. Er wordt daarom flink ingezet op wijken waarin bewoners met psychische kwetsbaarheden zich 'thuis' of 'welkom' voelen (van der Meulen, 2022). De woonsector verwijst vaak naar de belofte van gemeenschappen rond initiatieven met geclusterd wonen (Schmidt, Welschen & Glimmerveen, 2026; Obelon, 2023). Ook staan zorgzame buurten en gemeenschappen steeds vaker synoniem aan de ontwikkeling rond het erkennen en macht geven aan gemeenschappen zelf, omdat zij het beste zouden weten wat er nodig is voor hen en hun buurt (Canoy *et al.*, 2023; Zorgvrijstaat, z.d.)

Bij het gesprek over zorgzame gemeenschappen gaat daarmee veel aandacht naar het zelf-organiserend vermogen van burgers en de waardevolle bijdrage die bewonersinitiatieven leveren aan gemeenschapsvorming. Het streven is dat mensen in een kwetsbare situatie baat hebben bij het wonen in zo'n zorgzame gemeenschap. Dit terwijl eerder onderzoek ook laat zien dat het juist voor deze buurtbewoners niet altijd vanzelfsprekend is dat ze aansluiting vinden bij buurtbewoners en de zorgzaamheid die er vanuit burensrelaties kan ontstaan (Lucas, Welschen & Hoijtink, 2023; Lucas, Glas, Rözer & Veldboer, 2025). Daarom is het van belang om aandacht te schenken aan hoe deze buurtbewoners al dan niet

aansluiting vinden, hoe die aansluiting er dan uit kan zien en wat daarvoor nodig is.

In dit huidige onderzoek kijken we naar Tuindorp Nieuwendam in Amsterdam Noord: een buurt die de gemeente heeft aangewezen om te ontwikkelen naar een zorgzame buurt onder leiding van een 'aanjager' (Driessen & Wilting, 2025). We kijken in dit onderzoek expliciet naar bewoners die ondersteuning van professionals ontvangen vanwege een licht verstandelijke beperking of een psychische kwetsbaarheid. Zij ontvangen bijvoorbeeld sociale ondersteuning en (praktische) begeleiding in het dagelijks leven. We beantwoorden in dit onderzoek drie vragen:

- *Waar en bij wie vinden deze bewoners van Tuindorp Nieuwendam met ondersteuning van professionals verbinding en zorgzaamheid¹?*
- *Welke ervaringen hebben ze hiermee en wat vinden ze hierbij belangrijk?*
- *Welke ervaringen hebben naasten en professionals in de zorgzame buurt rond deze bewoners en wat is daarbij voor hen belangrijk?*

Vanuit de opgedane inzichten staan we stil bij wat dit betekent voor het werken aan een meer inclusieve zorgzame buurt waarbij ook deze buurtbewoners aansluiting weten te vinden.

1.2. Werkwijze

We startten het onderzoek met het idee meerdere bewoners met professionele ondersteuning en betrokken professionals te interviewen. Vanwege de beperkte respons en het beperkte tijdsbestek besloten we een andere aanpak te nemen. Het

¹ Wanneer we in dit rapport spreken over zorgzaamheid in de buurt, doelen we op allerlei onderdelen binnen het streven naar een 'integrale zorgzame buurt' zoals benoemd in het projectvoorstel van de Gemeente Amsterdam (Driessen & Wilting,

2025). Dit gaat over meer dan het helpen van bewoners bij zorg gerelateerde zaken. Het gaat bijvoorbeeld ook over thuis voelen, van betekenis zijn, omkijken naar elkaar, zeggenschap en toegankelijkheid van voorzieningen.

onderzoeksontwerp is tweeledig: we combineren (1) drie diepgaande casusstudies rondom individuele bewoners met (2) een breder perspectief op het onderzochte vraagstuk vanuit interviews met professionals en lokale experts.

Ten eerste kozen we met drie casusstudies voor een verdiepende en holistische benadering (Verschuren, 2003; Beeris *et al.*, 2025) om zo een diepgaand beeld te krijgen van de concrete betekenissen van 'zorgzaamheid' in de alledaagse ervaringen van onze respondenten. Door te focussen op de situatie van drie buurtbewoners, hen soms meerdere keren te interviewen, en daarnaast ook professionals, naasten en burens over de situaties van deze bewoners te bevragen, kunnen we per casus heel precies de relaties met de verschillende betrokkenen partijen, plekken en initiatieven in kaart te brengen. Deze aanpak leent zich er dan ook goed voor om de complexiteit binnen de onderzochte situaties meer diepgaand bloot te leggen (Verschuren, 2003; Beeris *et al.*, 2025). Hiermee voorkomen we dat we oppervlakkig begrippen of categorieën overnemen uit (beleids)discussies die in werkelijkheid geen reële afspiegeling geven van de geleefde ervaringen van buurtbewoners en de mensen om hen heen. Daarbij was een focus op een select aantal casussen ook haalbare aanpak in de gegeven tijd, aangezien het verkrijgen van toegang tot mensen die we tot onze primaire groep respondenten rekenen tijdsintensief was en steeds vroeg om investeren in de vertrouwensrelatie.

Ten tweede spraken we met (andere) lokale experts over hun bredere ervaringen rondom de situaties van en ondersteuning voor mensen met een licht verstandelijke beperking en psychische kwetsbaarheid in Amsterdam Noord. Hiermee kunnen we – in aanvulling op de casustudies – een breder beeld schetsen op basis van andere, min of meer vergelijkbare situaties waar zij bij betrokken zijn. De respondenten die we hiervoor spraken werken stadsdeel-breed als kenner op een thema of doelgroep of in een strategische en beleidsmatige functie. Hun perspectieven gaven meer duiding en context aan de specifieke bevindingen uit de casusstudies, en zo een breder inzicht in de diverse ervaringen met zorgzaamheid in de

buurt; specifiek rond mensen met een licht verstandelijke beperking en psychische kwetsbaarheid.

We wierven de drie bewoners via professionals die met mensen met een psychische kwetsbaarheid of licht verstandelijke beperking werken. De professionals bereikten we via zowel contacten van de Aanjager Zorgzame Buurt Tuindorp Nieuwendam en andere contacten van de onderzoekers bij de lokale zorg- en welzijnsorganisaties. Uiteindelijk kwamen we via twee organisaties in contact met onze respondenten. Vier andere lokaal actieve zorg- en welzijnsorganisaties die we benaderden bleken niet binnen het benodigde tijdspad respondenten te kunnen werven, of waren niet bereikbaar. Andere benaderde organisaties waren geïnteresseerd en behulpzaam maar hadden geen cliënten in Tuindorp Nieuwendam.

Alle interviews werden aan de hand van semigestructureerde vragenlijsten gevoerd. In de interviews rondom de cases bespraken we de ervaringen met de buurt, de relaties tussen bewoners, naasten en professionals en de rol van de bewoner zelf in de buurt. In de bredere interviews met lokale experts bespraken we hun rol in de organisatie van zorg en ondersteuning en hun zienswijze over de zorgzame buurt in relatie tot de doelgroep of het thema waar zij expertise in hebben in. Alle gesprekken zijn getranscribeerd en open gecodeerd. Het open coderen hielp om thema's zichtbaar te maken die respondenten zelf naar voren brachten.

Al tijdens het traject hebben we geprobeerd het onderzoek te verbinden met praktische ontwikkelingen in de buurt, om ervoor te zorgen dat inzichten van waarde zijn voor het lokale traject. Dit deden we door bij twee bijeenkomsten aan te sluiten, samen met medeonderzoekers van Cliëntenbelang Amsterdam, bewoners en professionals werkzaam in de buurt. De eerste bijeenkomst had als doel om voorlopige resultaten voorzichtig te toetsen aan de hand van verschillende stellingen. De uitkomsten van de bijeenkomst hielpen ons om meer duiding te krijgen bij de observaties die we tot dan toe hadden gedaan. De tweede bijeenkomst had als doel om de resultaten te borgen bij professionals die de komende periode

werkzaam blijven in de wijk zoals Academie van de Stad, het lokale buurtwerk, coördinator van een buurtkamer en de gebiedsmakelaar.

1.3. Beschrijving casussen

In dit hoofdstuk vertellen we meer over de deelnemers van het onderzoek. Dit omdat kenmerken van hun leven, historie, leefomgeving, omstandigheden en soms ook de (sociale) rollen die zij innemen van invloed zijn op waar, bij wie en aan wie ze steun en hulp zoeken en geven. Andere elementen, zoals voornamen, hebben we aangepast om de privacy te waarborgen van bewoners en professionals.

De drie casussen hebben gemeenschappelijk dat zij ondersteuning ontvangen van één of meerdere professionals vanwege een licht verstandelijke beperking of psychische kwetsbaarheid. Dit betekent niet dat we deze bewoners vanzelfsprekend kunnen 'categoriseren' als iemand met een licht verstandelijke beperking of psychische kwetsbaarheid – soms was er geen sprake van een diagnose en was niet duidelijk of een dergelijk label van toepassing was. Bovendien zien we dat zo'n label geen directe voorspeller is voor wat mensen nodig hebben en identificeren veel mensen zich niet met de term 'licht verstandelijke beperking' (Kremer, 2022). Wel kunnen we door in te zoomen op deze drie bewoners en hun omgeving een rijker inzicht geven in de diverse ervaringen van buurtbewoners voor wie het niet altijd vanzelfsprekend is dat zij aansluiting vinden in een gemeenschap.

Verder verschillen hun levens aanzienlijk van elkaar. Hieronder volgt een korte schets per casus, inclusief welke andere personen we spraken rondom de bewoners.

In het hoofdstuk erna gaan we in op enkele thema's die opvielen in de verschillende casussen en ons iets vertellen over de zorgzame buurt. Ook gaan we in op de rol van de professionals ten opzichte van steun van deze bewoners in de zorgzame buurt.

Diagram 1: Overzicht van de drie cases.

Henriëtte

Henriëtte is 79 jaar en woont al 15 jaar in een hofje in Tuindorp Nieuwendam. Ze woont in een knusse straat waar de burens gemakkelijk bij elkaar naar binnen kunnen kijken en dat ook geregeld doen. Ze heeft veel contact met burens, maar vindt het ook fijn om de straat uit te gaan. Soms heeft ze mot met burens, ze vindt zelf ook dat ze impulsief en grof kan reageren, maar dat probeert ze later ook weer goed te maken. Ze is behulpzaam richting burens die ze mag. Henriëtte is zeer actief, in haar scooter reist ze door heel Amsterdam-Noord en doet soms ook het Centrum aan. Ze is graag onder de mensen, gaat wekelijks van haakclub naar een gezamenlijk diner en heeft een Wmo indicatie voor enkele dagdelen dagbesteding. Henriëtte heeft naasten in het stadsdeel wonen en staat in contact met een professional die haar laat weten waar en wanneer er activiteiten in het stadsdeel plaatsvinden die zij misschien leuk vindt. We bezochten Henriëtte thuis en spraken een naaste en een buur van Henriëtte. We spraken ook de betrokken professional: een sociaal werker gericht op mensen met een licht verstandelijke beperking en werkt voornamelijk collectief.

Jeffrey

Jeffrey is 61 en woont al ruim 20 jaar in de buurt. Vroeger had hij meer contact met buren dan nu. Dat was omdat hij toen nog met zijn moeder samenwoonde, maar ook omdat veel oude buren zijn vervangen door nieuwe buren. Daar voelt hij minder aansluiting mee en minder gedeelde interesses waardoor hij nu niet tot nauwelijks contact heeft met ze. Jeffrey werkt al heel lang bij dezelfde werkgever, een beschutte werkplek met extra aandacht voor de begeleiding en ontwikkeling voor werknemers en is daarover tevreden. Toen zijn moeder overleed veranderde zijn leven en kwam hij in contact met meerdere professionals om hem te helpen bij administratie, sociale contacten en het werken aan zijn gezondheid. We spraken met Jeffrey en twee bij hem betrokken professionals. Eén professional werkt bij het sociaal wijkteam en de ander is een sociaal werker gericht op mensen met een licht verstandelijke beperking, hij werkt voornamelijk groepsgericht.

Rinus

Rinus is 63 en woont het minst lang in de buurt, zo'n 8 jaar. Hij is een tijd dak- en thuisloos geweest en heeft een onstuimig leven gehad. Hierdoor is hij zeer tevreden in dit huis met tuin dat hem werd aangeboden. Hij houdt zich voornamelijk bezig met zijn hobby's, zoals tuinieren en het maken van technische tekeningen en bouwsels. Hij is verbaal zeer sterk en onderhoudt vriendelijk doch afstandelijk contact met buren. Hij ontvangt hulp voor zijn fysieke beperking en mentale uitdagingen maar noemt zichzelf een 'zorgmijder'. Hij stelt de praktische steun op prijs maar meer hoeft niet. Hij wil als gelijke worden behandeld en wil geen 'liefdadigheid' van mensen. We spraken met Rinus en een professional die hem individuele begeleiding biedt.

2. Resultaten

In dit hoofdstuk geven we de concrete bevindingen weer uit ons onderzoek. In 2.1 gaan we in op de vraag *waar* mensen zorgzaamheid vinden: in hoeverre is de buurt hierbij inderdaad het schaalniveau waarop deze bewoners op zoek gaan naar verbinding en steun en welke factoren spelen daarbij een rol? Vervolgens gaan we in 2.2 verder in op *wat* onze respondenten daarbij verstaan onder wenselijke en passende vormen van zorgzaamheid: hoe verhoudt de behoefte aan verbinding en 'omkijken naar elkaar' zich tot de gelijktijdige wens om al te veel bemoeienis te voorkomen? Tot slot zoomen we in 2.3 in op de rol van professionals in de zorgzame buurt: in welke mate speelt een 'buurtgerichte benadering' een rol in de ondersteuning van hun cliënten en hoe verhouden professionals zich hierbij tot elkaar en tot andere partijen, plekken en initiatieven in de buurt?

2.1. Schaalniveau van zorgzaamheid

In het gemeentelijk programma Zorgzame Buurten is gekozen om op het schaalniveau van de buurt te interveniëren. De insteek is om buurten te selecteren van ongeveer 2.500 buurtbewoners. In de praktijk verschilt de grootte van die buurten. Zo omvat Tuindorp Nieuwendam ongeveer 3423 bewoners (Team Onderzoek Gemeente Amsterdam, 2025). Interessant is te weten of de buurt inderdaad een betekenisvol schaalniveau is als het gaat om de ervaringen van bewoners rondom zorgzaamheid – en dus in hoeverre deze bewoners nu al een 'zorgzame buurt' ervaren.

We zagen binnen de drie casussen die we onderzochten dat de buurt niet als eerste opkwam als het ging om omkijken, prettig wonen, thuis voelen, hulp en steun ontvangen en dergelijke.

Voor Henriëtte speelde haar straat wel een grote rol en voor zowel Jeffrey als Henriëtte waren verschillende plekken en bewoners door het hele stadsdeel en soms ver daarbuiten juist belangrijk. Voor Rinus was met name zijn woning heel belangrijk. Op de vraag of hij zich thuis voelt in de wijk antwoordt hij:

"Thuis... Ik voel me thuis als ik in mijn huis ben. Maar ik ben wel blij met deze wijk. Er wonen ook allemaal vriendelijke mensen."

Een samenspel van verschillende factoren speelt een rol als het gaat om waar iemand zorgzaamheid vindt en waar hij of zij het meeste waarde aan hecht. We maken onderscheid tussen drie factoren: a) beschikbaarheid van passende (maatschappelijke) voorzieningen; b) aansluiting zoeken en vinden; c) de mate van mobiliteit van de bewoners. Deze drie factoren zijn uiteraard niet alomvattend, maar zijn in deze drie casussen van belang als het gaat om het ervaren van de zorgzame buurt. Hieronder gaan we verder in op deze factoren.

Beschikbaarheid van passende (maatschappelijke) voorzieningen

Zoals beschreven in het hoofdstuk Beeld van de Buurt (zie Bijlage 1) zijn er verschillende voorzieningen in de buurt zoals een groenteboer, horecagelegenheden en drie buurtkamers. Ondanks de diversiteit van de plekken gaan veel bewoners buiten de wijk voor boodschappen en sociale activiteiten. Dat geldt ook voor de bewoners die wij spraken.

Jeffrey en Rinus maken in z'n geheel niet of nauwelijks gebruik van voorzieningen in de wijk. Jeffrey zou best eens willen eten bij één van de buurtkamers maar op het tijdstip van het diner zit hij nog op zijn werk. Bij de andere buurtkamers voelt hij geen aansluiting.

Datzelfde geldt voor Henriëtte, die weleens heeft meegedaan met een activiteit maar zich er niet thuis voelt.

Henriëtte: "Maar dat vind ik toch een ander soort mens waar ik me niet bij op mijn gemak, mag ik dat zeggen... Op mijn gemak voel. Dat heeft niks te maken met discriminatie of wat dan ook. Alleen, dat is weer een buurt op zichzelf."

Rinus heeft niet veel behoefte aan sociaal contact, dat kost hem energie. Als hij contact heeft doet hij dat één op één, hij heeft dus geen reden om naar een buurtplek te gaan. Ondanks het weinige gebruik van de buurtkamers en andere maatschappelijke voorzieningen door deze bewoners, worden de activiteiten wel druk bezocht door anderen. Geregeld zitten de ruimtes vol met bezoekers die samen schilderen of breien.

De ervaringen van Henriëtte, Rinus en Jeffrey laten zien dat het feit dat er een voorziening in de buurt is niet betekent dat die voorziening voor iemand een aantrekkelijke plek is. Dat kan zijn omdat afstand ervaart tot de bezoekers die er komen. Ook zien we dat betekenisvolle plekken voor sommige bewoners juist buiten de buurt liggen. Dit betekent dat het belangrijk is dat professionals niet alleen op de hoogte zijn van hetgeen in de buurt wordt aangeboden maar ook van het (specialistische) aanbod buiten de wijk. Ook zegt het mogelijk iets over de toegankelijkheid van de (maatschappelijke) voorzieningen in de buurt: het is bekend dat bewoners in een kwetsbare situatie niet vanzelf aansluiting vinden en professionele of agogische begeleiding daarbij cruciaal is zodat er een context voor (sociaal veilige) participatie ontstaat (Lucas et al., 2023).

Aansluiting zoeken en vinden

Ook de mate waarin mensen aansluiting zoeken en vinden blijkt te verschillen. Henriëtte houdt van gezelligheid, drukte en sociale contacten. Ze kiest vaak activiteiten die door maatschappelijke organisaties of professionals worden georganiseerd of waar ze door

hen op wordt gewezen. Ze gaat ook weleens opzettelijk weg uit de wijk, want ze ervaart soms bemoeienis in haar straat: burens die haar vragen wat ze gaat doen of wie er op visite was.

In het gesprek met een naaste van Henriëtte blijkt dat ze altijd vrijwilligerswerk deed en een behulpzame rol speelde in de wijken waar ze heeft gewoond. Ook bij het bezoeken van activiteiten nu probeert ze haar handen uit haar mouwen te steken en neemt ze vaak de rol aan van gangmaker.

Rinus houdt sociale contacten juist liever af omdat dat het veel energie kost:

Rinus: "Oh ja. Ik heb dat altijd met allerlei toestanden. Met, dat ik dan erbuiten zit gewoon, bekijk ik het wel, en dan, ik neem er dan niet echt aan deel."

Onderzoeker: "En wil je dat niet of lukt dat niet of...?"

Rinus: "Nee, dat... Ik zou niet weten waar ik moest beginnen. (...) Ik begin me dan awkward te voelen in grotere gezelschappen."

Hij is vooral heel tevreden met zijn woning, spullen en hobby's. Het contact met de burens speelt zich bij Rinus meestal af in en rondom zijn woning. Zo heeft hij contact met directe burens omdat hij hen advies kan geven over planten of klusjes. Hij neemt in die, weliswaar schaarse, contacten de rol in van kenner en expert over flora en fauna. In die hoedanigheid ervaart hij sociaal contact als prettig. Verder neemt hij regelmatig pakjes aan voor de burens. Hij vindt het leuk dat hij door het aannemen van het pakketje even een praatje heeft met de burens. Inmiddels kent hij daardoor al veel van hen.

Jeffrey voelt eigenlijk geen aansluiting in zijn buurt. Er zijn veel nieuwe burens bijgekomen die hem niet groeten en waarmee hij weinig gemeen heeft.

Jeffrey: "Ik ken haast niemand meer bij mij in de straat. (...) Het is allemaal verkocht. De buurman twee huizen verder, die is nu ook verhuisd. (...) En die andere woningen die verkocht zijn, het zijn mensen die zijn later gekomen daar. Dus ik ken helemaal niet meer. (...) Daar ben ik helemaal niet blij mee. En de enigste kennissen die ik nou nog heb, die woont in Almere. En mijn zuster."

Hij neemt daarom de moeite om uit zijn buurt te gaan naar plekken en activiteiten waar hij zich prettig voelt, bijvoorbeeld een begeleide en doelgroepgerichte activiteit waar hij zijn favoriete hobby biljarten kan uitoefenen. Eén van de organisaties waarmee hij in contact staat organiseert uitjes voor specifieke doelgroepen. Daar sluit hij soms bij aan. Hij vindt de deelnemers maar niets maar hij vindt het wel gezellig met de professionals.

De ervaringen van Rinus en Jeffrey laten zien dat de buurt niet door iedereen op dezelfde manier wordt ervaren. Waar de een zich welkom voelt in een buurtkamer of een vereniging, heeft een ander nergens aansluiting bij in de buurt. Aandacht voor diversiteit en inclusiviteit is daarom cruciaal in het streven naar een zorgzame buurt voor iedereen (Driessen & Wilting, 2025).

De mate van mobiliteit van bewoners

Er zijn grote verschillen in mate van mobiliteit onder bewoners. Dit heeft veel invloed op bij wie en op welke plekken zij zorgzaamheid vinden. Henriëtte en Jeffrey zijn zeer mobiel: alhoewel zij door hun fysieke gezondheid alleen korte afstanden kunnen lopen, zijn ze geholpen met respectievelijk een scootmobiel en een auto. Zij zijn hierdoor niet aan de buurt gebonden, waardoor die een minder nadrukkelijke rol speelt in hun leven. Ze kunnen de moeite nemen om bij hen passende zorgzame plekken te vinden, al zijn die wat verder weg.

Bij Rinus is dit veel minder vanzelfsprekend: hij is afhankelijk van een rolstoel en kan eventueel het OV gebruiken maar daar is veel

energie en gedoe mee gemoeid. Gelukkig is hij zeer tevreden in zijn eigen woning, maar als het wat makkelijker ging zou hij vaker naar een ander stadsdeel reizen om oude maten op te zoeken.

Rinus: "Ja. Ik zou... Ik wil een, zo'n handbike wil ik om te sporten en om lange afstanden af te leggen, wat middellange afstanden. Want dit [rolstoel, ed.] is voor de korte afstand, en daar zou ik een... Want voor de middellange afstand heb ik niks. Behalve openbaar vervoer. Ik ben liever zelfstandig dan...Ik heb er al een keer één gesloopt [bus, ed.]. Toen begon ik pas achteruit erin te rijden, want ik had nog nooit zo'n klep gezien. En toen bleef de klep hangen halverwege. Toen kon de bus niet verder. Alle mensen moesten uitstappen."

De vanzelfsprekendheid neemt ook bij Henriëtte en Jeffrey af: de naaste van Henriëtte ziet hoe haar mobiliteit verslechtert: na een val kon ze niet meer fietsen en zit nu in een scootmobiel. De naaste maakt zich zorgen over wanneer dat ook niet meer gaat in de toekomst. Jeffrey hekelt het nieuwe parkeerbeleid in Amsterdam Noord. Het zorgt ervoor dat hij zorgverleners in andere steden bezoekt om maar geen parkeergeld te betalen. Zo rijdt hij liever naar Amstelveen voor een thuiszorgwinkel dan dat hij naar de locatie van dezelfde winkel in Amsterdam rijdt.

De ervaringen van Henriëtte, Jeffrey en Rinus leren ons dat de mate van mobiliteit een grote invloed heeft op waar mensen aansluiting, verbinding en steun zoeken en ervaren. We zien dat wanneer mensen beschikken over de mogelijkheid om hun buurt te verlaten zorgzaamheid zich niet enkel beperkt tot de grenzen van de buurt. Dit kan veranderen naarmate de levensloop vordert, bijvoorbeeld doordat mensen door ouderdom minder mobiel worden. Ook zien we dat wanneer mensen juist sterk in hun mobiliteit beperkt worden, bijvoorbeeld doordat zij in een rolstoel zitten, zelfs de buurt al een te groot schaalniveau kan zijn. We zien dat zorgzaamheid zich dan vooral focust op de straat of zelfs de woning.

Deelconclusie: samenspel van factoren

De casussen laten zien dat de buurt niet het enige relevante schaalniveau is waar mensen zich prettig en thuis kunnen voelen: het verschilt per bewoner en kan met de jaren kan veranderen. We zien dat een hoge mobiliteit ervoor zorgt dat bewoners als Henriëtte en Jeffrey buiten de wijkgrenzen passend contact en 'third places' (Oldenburg, 1989) kunnen vinden: plekken buiten de woning of werk waar ze anderen kunnen ontmoeten en hun talenten kunnen inzetten. Wanneer mensen minder mobiel worden zijn zij meer afhankelijk van hetgeen zich op buurt- of soms zelfs op straat- of woningniveau afspeelt. Dit laat zien dat investeren in toegankelijkheid en mobiliteit belangrijk is voor de mate van relaties en zorgzaamheid.

In het geval van Jeffrey en Henriëtte zien we dat de fysieke aanwezigheid van buurtkamers niet volstaat om verbinding te voelen. Voor bewoners die minder vanzelfsprekend aansluiting vinden bij buurtgenoten en lokale gemeenschappen vergt het maken van verbinding in een veranderende buurt meer actieve begeleiding (Lucas *et al.*, 2023).

2.2. Omkijken maar geen bemoeienis

Het is heel divers wat mensen zoeken in een (zorgzame) buurt. De 'ladder van sociale samenhang' geeft taal aan de verschillende niveaus waarop verbinding tussen bewoners plaatsvindt (Kremer, Parys & Verplanke, 2019). Iedereen beweegt zich op een andere manier door die ladder; afhankelijk van het individu en de context zal een persoon de ene buur groeten, de andere niet en dezelfde avond voor een andere buur een portie eten koken. In het deelrapport van Cliëntenbelang Amsterdam over Tuindorp Nieuwendam komt dat onderscheid en de verschillende

gemeenschappen die naast elkaar en door elkaar heen bestaan aan bod.²

In dit onderzoek keken we voor drie bewoners naar de relaties met hun burens en de buurt en professionals. De hoop is dat in een zorgzame buurt er wordt omgekeken naar mensen in een kwetsbare situatie, dat zij zich thuis mogen voelen, gezien worden en hun krachten worden benut. Het viel daarom des te meer op dat alle drie de respondenten in een bepaalde contact soms afhielden. In dit hoofdstuk gaan we verder in op hoe afstand als prettig wordt ervaren en de spanning die er bestaat bij omkijken naar een ander in een situatie van (toenemende) afhankelijkheid.

Behouden van afstand is ook prettig

Henriëtte vertelt dat ze bang is om net als burens dood onderaan de trap te eindigen. Tenminste twee van haar burens hebben een val van de trap niet overleefd en ook Henriëtte is al eens gevallen. Ze heeft heel veel contact met burens, is attent en helpt haar buurvrouw door haar huisdier te verzorgen. Soms gaat het mis, omdat ze naar eigen zeggen fel kan reageren als burens haar 'vervelen', maar dat lost ze dan ook weer op door haar excuses aan te bieden. Het felle komt vooral omdat er nogal wat over elkaar gepraat wordt en er op elkaar wordt gelet. Dat is deel de reden dat ze vaak elders te vinden is. Haar burens willen dan maar al te graag weten waar ze heen gaat, aldus Henriëtte.

² Zie Bijlage 2: Deelrapport 'Inzichten voor een zorgzame buurt: ervaringen van bewoners in Tuindorp Nieuwendam'

Henriëtte: "Toen ik hier kwam wonen, werd ik al meteen verhoord - ik noem het een overhoring, het leek wel een rechtbank - door Z. [naam buurvrouw, ed.]. Want die was zelf ook anders. Zij weet het. Maar als ik dan de straat inkwam, werd ik helemaal ondervraagd. (...) Weet je, dan gaan de mensen al een oordeel vormen over jou. Want zo is het. (...) En dan ging ze weer vallen over een radio wie die aan had. Als er hier [bij respondent thuis, ed.] iemand kwam, stond zij al bij de deur om te kijken. Want het valt me nog mee dat ze jou niet heeft gezien nu, hoor."

Jeffrey heeft best behoefte aan nabijheid, maar niet per se van de burens die hij nu heeft, daar voelt hij geen klik mee. Ook vertelt hij dat zijn huis een rommel is dus dat hij op dit moment überhaupt geen mensen kan ontvangen.

Jeffrey: "Op dit moment, vandaag, vind ik dat niet zo erg, omdat ik, ik schaam mezelf voor mijn rommel in huis. Dus dan vind ik het niet zo erg, niet met de burens kunnen praten. Maar als het opgeruimd is, dan vind ik het toch wel een beetje erg dat je dat niet kan met de burens." [...]

Onderzoeker: "Dan had je liever meer contact gehad?"

Jeffrey: "Ja."

Zoals eerder vermeld kost sociaal contact veel energie voor Rinus. Daarom hoeft het voor hem niet zo, nieuwe contacten leggen. Vroeger hielp alcohol hem bij zijn sociale angst. Hij was alcoholverslaafd maar is inmiddels gestopt met drinken. Hij heeft wel nog wat maten uit die tijd die hij spreekt.

De casussen laten zien hoe ingewikkeld verbinding kan zijn voor mensen en dat een relatie opbouwen niet altijd als vanzelf gaat. Henriëtte heeft veel contact met de burens maar dat gaat niet altijd goed en soms vindt ze het ook te veel. En Jeffrey ervaart geen klik

met de burens om hem heen. Voor Rinus kost sociaal contact veel energie, vooral nu hij niet meer drinkt. De casussen laten ook zien hoe sociale behoeften verschillen. Waar Jeffrey en Henriëtte nog tot zekere mate behoefte hebben aan sociaal contact heeft Rinus dat een stuk minder.

Spanning bij omkijken in een situatie van (toenemende) afhankelijkheid

Henriëtte, Jeffrey en Rinus zijn allen (deels) afhankelijk van zorg of ondersteuning. Met name Henriëtte en Rinus ervaren dat zij meer ondersteuning ontvangen dan zij daadwerkelijk behoefte aan hebben. Het begrenzen blijkt lastig en ze ervaren weleens bemoeienis, onnodige of zelfs ongewenste hulp.

Zo vertelt Henriëtte over de keer dat bezorgde burens de hulpdiensten belden toen ze niet thuis was en die tot haar woede haar huis binnenvielen.

Henriëtte: "En dan stond er weer, als mijn hond had geblaft, een politiewagen en een brandweer en ambulance op een dag, omdat mijn hondje blafte. Ik had vergeten, dat was wel, de deur dicht te doen in de keuken. Toen was de politie binnen geweest en dan krijg je al een ander beeld van iemand. Maar de burens stonden daar rijen dik om de hoek, want ze dachten dat ik dood was, want er gingen mensen naar binnen met zuurstofflessen. Nou, dat vind ik wel echt bizar, hoor."

Rinus vertelt over mensen op straat die hem ongevraagd met zijn rolstoel helpen en zijn naaste en hulpverlener die op eigen initiatief gaan opruimen en schoonmaken in huis.

Rinus: "Meestal zeggen mensen of ze iets voor mij kunnen doen. Tjonge, sommige mensen springen gewoon in mijn baan om me te helpen bij de deur opendoen, terwijl ik al zelf de deur heb opengedaan en dan weer aan het rijden ben, springen ze nog tegen me aan om de deur dicht te houden. (...) Ik heb nog een keer dat er eentje begon, toen was ik een boodschap achter in mijn tas aan het stoppen, begon ie me te helpen, terwijl ie achter me stond en ineens pakt hij mijn hand, pakt ie iets uit mijn hand. Dan word ik echt boos."

Eén van de experts die we spraken gaf aan dat mensen met wie het niet zo goed gaat juist vaker de verbinding uit de weg gaan, bijvoorbeeld door de gordijnen dicht te houden of geen contact te leggen. Een goedbedoeld gebaar kan daarom al snel ongewenst zijn.

Kortom, we leren dat er een dunne lijn zit tussen omkijken en bemoeien. Dit wordt duidelijk uit het verhaal van Henriëtte die bang is onder aan de trap te eindigen en tegelijk veel woede voelt als burens bij een verdenking op een ongeluk de hulpdiensten bellen. Zorgzaamheid kan zo in de ogen van de bewoners als gauw de verkeerde kant opgaan en leiden tot een gevoel van gezichtsverlies (Schmidt *et al.*, 2026). Ook zien we dit bij Rinus, die aangeeft veel ongevraagde zorg en hulp te ontvangen. Hoe goed deze hulp misschien bedoeld is, ervaart hij deze als bemoeienis die hem boos maakt.

Deelconclusie: onoplettendheid in de zorgzame buurt

De dunne lijn tussen 'omkijken' en 'bemoeienis' legt een fundamentele spanning bloot: voor bewoners in een kwetsbare situatie kan ongevraagde zorgzaamheid en omkijken enerzijds voelen als inbreuk op hun autonomie, terwijl ze anderzijds tot zekere hoogte wel behoefte hebben aan verbinding en omkijken. Zoals Henriëtte, die angst heeft om onderaan te trap te blijven liggen na

een val maar zodra burens of professionals ongevraagd de private sfeer binnenkomen weerstand ervaart. Dergelijke ervaringen kunnen zorgen voor (angst voor) gezichtsverlies; het reduceert de bewoner tot een hulpbehoevend persoon wat het ontvangen van hulp of steun in de weg kan staan. Ook Jeffrey's schroom om mensen te ontvangen vanwege zijn 'rommel' toont hoe schaamte of angst voor het tonen van kwetsbaarheid zwaarder weegt dan de behoefte aan nabijheid.

Ook al hebben de respondenten in zekere mate behoefte aan nabijheid en omkijken naar elkaar; ze gebruiken tegelijkertijd strategieën van afstand en begrenzing om hun autonomie te beschermen. Van hun omgeving, zowel professionals, naasten als burens, hebben ze wellicht een vorm van 'civil inattention' (beleefde onoplettendheid) (Goffman, 1963) nodig: de kunst van het respectvol wegkijken en bewust niet altijd interveniëren. Zo zien we dat niet alleen de bereidheid om te helpen bijdraagt aan een zorgzame buurt voor iedereen, maar ook het fijngevoelige vermogen om afstand te bewaren. Het is zoeken naar een balans tussen nabijheid en omkijken naar elkaar zonder dat het voelt als een inbreuk op elkaars privacy of autonomie.

2.3. Professionals in zorgzaam Tuindorp Nieuwendam

Veel Amsterdammers ontvangen steun of hulp van professionals op individueel niveau of hebben contact met gemeenschaps- en wijkgerichte professionals zoals opbouwwerkers. Zoals benoemd in hoofdstuk 1.2., Werkwijze, spraken we professionals die direct betrokken zijn bij de drie bewoners in onze meervoudige casus studie én enkele andere professionals die expert zijn op thema's of doelgroepen. De volgende bevindingen komen uit de direct betrokken professionals. We vroegen hen naar hun opvattingen over de rol van zorgzaamheid in de buurt in het leven van hun

cliënt³, zoals gedefinieerd op blz. 3. Dus in hoeverre hun cliënten aansluiting, verbinding en (onderlinge) steun ervaren in de buurt en de wijze waarop deze professionals al dan niet een rol voor zichzelf zien.

De gesproken professionals gaven voornamelijk praktische hulp en ondersteuning aan de respondenten zoals hulp bij administratie, overzicht financiën en Wmo-hulp aanvragen. Eén professional gaf vooral hulp op sociaal vlak. Dit is collectief, doelgroepgericht en verspreid over het stadsdeel. De drie bewoners ontvingen allen nog meer vormen van professionele steun, zoals hulp bij huishouden, dagbesteding en beschut werk. Eén deelnemer had steun van een vrijwillig maatje. Die betrokken functionarissen zijn in de scope van dit onderzoek niet meegenomen.

De gesproken professionals gaven allen aan op dit moment geen expliciete rol te hebben in de (zorgzame) buurt rondom hun cliënten. Hier lagen verschillende redenen aan ten grondslag: a) er is onder de gesproken professionals weinig (maar groeiend) besef over de buurt en burens in relatie tot hun cliënten; b) er zijn vaak andere prioriteiten in de begeleiding van bewoner en c) de randvoorwaarden zijn niet altijd op orde voor professionals om een rol op zich te nemen in de zorgzame buurt. In dit hoofdstuk bespreken we deze drie punten en gaan we in op kansen voor professionals.

Weinig besef over rol van buurt en burens rondom cliënten

De betrokken professionals werken volgens hun organisatie wijk- of buurtgericht. Dat betekent echter voor de ene organisatie iets anders dan de andere organisatie. Zo zijn sommige professionals aan een stadsdeel verbonden: hun caseload is verspreid door het hele stadsdeel. Voor een andere organisatie betekent het op een bepaalde locatie werken en de bewoners in de omgeving van die locatie bedienen. Maar geen van allen hebben echt kennis van de

(maatschappelijke) voorzieningen en bewonersnetwerkers in de directe omgeving van hun cliënten.

De gesproken professionals helpen vooral individuele bewoners, en wanneer zij spreken over het netwerk van een cliënt doelen zij vaak op familieleden of vrienden. Als er meer nodig is zetten ze eerder maatjesprojecten in dan dat ze vragen naar de relatie met burens en hen eventueel betrekken. Helpen bij het opbouwen van relaties met burens komt niet vaak voor en tijdens het interview groeit dat besef bij sommige professionals.

Professional uit de GGZ-sector: "Maar ik denk dat ik er nog veel meer van, mee bezig zou... Dat mijn focus er niet genoeg op ligt. Het is wel waarvan we allemaal vinden dat het het meest... Ik denk: ergens vinden we dat het toch wel het meest herstelbevorderlijk is als je een netwerk om je heen hebt van mensen die... Die misschien niet familie zijn, maar die jou een beetje kennen. (...) Het gezien worden is heel belangrijk en dat is in het werk, denk ik, überhaupt heel belangrijk. En je kan allemaal mooie leefgebieden afvinken, maar als het allemaal gaat over financiën en gezondheid en dingen waarbij het contact echt gaat over bewindvoerders en huisartsen en zo, dan is dat niet wat ik bedoel. Het is juist dat, die hele korte contacten die je dagelijks hebt. Dat werkt wel herstelbevorderlijk. Daarvoor ga je je wel weer een beetje mens voelen. En dat kenmerkt heel veel cliënten van mij, dat ze zich dat niet voelen."

³ Organisaties in de zorg- en psychische gezondheidszorgsector gebruiken meerdere termen: klant, cliënt, deelnemer, Amsterdammer. In dit rapport gebruiken we de term

'cliënt' verwijzen we naar bewoners die ondersteuning van één of meerdere professionals ontvangen.

Wijkteam professional: "Het zou ons ook wel minder werk kosten, want dan kan je die goede burens, heb je daar al naar gevraagd of... Dat zou heel mooi zijn natuurlijk."

Onbekendheid met lokale initiatieven en voorzieningen zorgt soms voor gemiste kansen: Rinus, met al zijn talent en kennis over flora en fauna, bleek niet op de hoogte van de groenmarkt op het Purmerplein ten tijde van het onderzoek. Mogelijk hebben professionals rondom Rinus hem niet gewezen op het bestaan van deze activiteit.

Kortom, er heerst nog veel onbekendheid over de rol van de buurt en buurtgenoten in het leven van klanten of cliënten. Desondanks blijkt in ieder geval een deel van de professionals wel degelijk een meerwaarde te zien van goede relaties tussen hun klanten en buurtbewoners. Professionals meenemen in het belang van de buurt voor het herstel van hun klanten/cliënten lijkt daarom erg kansrijk.

Professionals (en cliënten) zien andere prioriteiten in de begeleiding

Elke professional in dit onderzoek heeft eigen methodieken die vanuit hun professie of organisatie worden voorgeschreven om de situatie van de klant in kaart te brengen. Zo gebruikt één professional het positieve gezondheidsspinnenweb. Met deze holistische methodiek kan de professional diverse onderwerpen aansnijden, zoals zingeving of mentale gezondheid (van Steekelenburg, Kersten & Huber, 2016). Ook de mate waarin iemand kan meedoen maakt onderdeel uit van het web.

Het beleid blijkt om verschillende redenen toch anders dan praktijk. Zo krijgen sommige aspecten uit de positieve gezondheid volgens de professional die in de GGZ-sector werkt meer aandacht, zoals mentaal welbevinden en dagelijks functioneren. Andere onderwerpen komen minder aan bod omdat daar geen tijd meer voor is of omdat het niet goed op het netvlies staat van de hulpverlener.

Professional uit de GGZ-sector: "Het is wel... Is er wel. Het is alleen niet een - hobbelt vaak een beetje achteraan - dat informele netwerk versterken. (...) Je medicatie op orde. Je, de rust wat meer in je hoofd, in je... (...) Dat is vaak stap één. In tweede instantie willen mensen dan koffie gaan drinken in Huis van de Wijk, activiteiten doen, waarop iedereen [andere professionals, ed.] zal zeggen: maar kun je dat dan niet beter gebruiken om te herstellen? In de praktijk is dat... Vaak vinden mensen [cliënten zelf, ed.] dat een bijzaak."

In dit citaat komt ook naar voren dat bewoners met een hulpvraag zelf niet altijd gemotiveerd zijn om te werken aan verbindingen in de buurt. Volgens een professional willen veel bewoners praktische individuele hulp en zien zelf de meerwaarde van sociale ondersteuning in en met de buurt minder snel.

Uit de gesprekken blijkt dat er een volgordelijkheid of rangschikking zit in de onderwerpen waarin een professional begeleiding biedt. De gedachte is dat er eerst gewerkt moet worden aan een stabiele basis; mentaal welbevinden creëren en zorgen dat mensen weer regie ervaren. Pas daarna werkt men aan het versterken van verbindingen met anderen. De relatie tussen het versterken van verbinding tussen cliënten en hun omgeving en het verbeteren van mentaal welbevinden wordt niet expliciet gemaakt.

Professionals die wel willen maar niet kunnen

Zoals in het eerste kopje benoemd, groeide vaak gedurende een interview het besef van wat de zorgzame buurt mogelijk kan betekenen voor een bewoner en het herstel. Echter zijn volgens enkele professionals op dit moment de randvoorwaarden en kennis niet op orde om daadwerkelijk een rol te vervullen in de zorgzame buurt.

Zo vertelde één professional dat er in haar organisatie geen ruimte is om veel bij mensen thuis te komen of de wijk in te gaan, oftewel 'outreaching' werken. Het werkpakket is vol en het zit onvoldoende in hun huidige werkwijze. Dit ondanks dat het wel als speerpunt in

het jaarplan benoemd staat. Daardoor komen zij en haar collega's maar weinig bij hun cliënten thuis, kennen ze de buurt niet zo goed als ze zouden willen en liggen er minimale lijntjes met de wijk- en gemeenschapsgerichte professionals.

Ook de focus op individuele cliënten en zorgen rondom diens privacy staan soms in de weg van een meer buurtgerichte benadering. Zo maakt een gesproken professional zichzelf niet bekend in de buurt als hulpverlener; niet bij wijkgerichte professionals, niet bij informele sleutelfiguren, bewonersorganisaties en niet bij burens van cliënten. Dit om de cliënten te beschermen voor stigmatisering. Haar primaire belang is het welzijn van haar individuele cliënten, en haar loyaliteit ligt daar. Mochten burens vragen hebben over het gedrag van één van haar cliënten, dan is zij dus niet bereikbaar als expert of hulpverlener om de buurt te ondersteunen. Een andere respondent zegt daarover:

Wijkteamprofessional: "Maar het klinkt logisch. De professional staat naast die Amsterdammer, maar daar is de buurman niet mee geholpen."

Bij navraag blijkt dat professionals deze dilemma's niet vaak bespreken met andere (informele) spelers en bewoners. De afweging van de belangen van de zorgzame buurt versus de individuele cliënt worden niet expliciet gemaakt.

Ook vallen er nog gaten tussen de taken en rollen van professionals rondom een cliënt. Dit bleek bijvoorbeeld in Jeffreys zaak. Zoals meermaals benoemd vindt hij contact met burens lastig: twee professionals die bij hem betrokken zijn geven aan van elkaar te verwachten dat ze daar wat in kunnen betekenen voor Jeffrey, bijvoorbeeld door met hem te oefenen hoe contact te leggen. Maar beiden zien die taak niet voor henzelf weggelegd.

Doelgroepgerichte professional: "Dan heb ik ook een paar deelnemers die zeggen: ik heb helemaal geen contact. Lig ook een beetje aan de buurt denk ik."

Onderzoeker: "En is dat, vanuit jouw rol, is dat dan iets om daar mee te doen? Of is dat ook niet...?"

Doelgroepgerichte professional: "Dat is niet echt mijn taak. Nee, dan zou ik ze eerder naar het buurtteam verwijzen. Of voor zo'n hulpvraag. Niet echt mijn rol om dat samen te brengen."

Deze kloof wijst niet zozeer op dat één van deze professionals hun werk niet goed doet, maar legt wel bloot dat professionals verwachtingen van elkaar hebben die niet altijd aansluiten bij de werkelijke situatie waardoor sommige bewoners mogelijk kansen missen in passende begeleiding in een zorgzame buurt.

Het lijkt er dus op dat professionals wel willen dat er aandacht is voor de relaties tussen bewoners en de buurt, maar dat zij niet altijd in de gelegenheid zijn om hier een rol in te vervullen. Door gebrek aan besef, capaciteit en dilemma's rondom taakomschrijving en rolopvatting lijkt geen van de gesproken professionals hier nu een rol in te vervullen.

Deelconclusie: kansen in interprofessionele samenwerking

Bovenstaande bevindingen benadrukken dat er kansen zijn voor het versterken van de rol van professionals in de zorgzame buurt. Hierbij is het belangrijk de complexiteit van de taken en verantwoordelijkheden van professionals in acht te nemen. In discussies over zorgzame buurten lijkt het soms alsof alle professionals er goed aan zouden doen om hun blik vooral te richten op de buurt en de gemeenschap. De bevindingen laten echter zien dat dit niet realistisch is. Bovendien zien we dat er nog steeds allerlei professionele rollen en voorzieningen nodig zijn om individuele bewoners te helpen om aansluiting te vinden in de buurt en met buurtbewoners; juist voor hen bij wie dit niet uit zichzelf lijkt te

lukken. Vanuit al die verschillende rollen en posities liggen er mogelijkheden om meer buurtgericht te werken. Bijvoorbeeld door 'buurtsensitief' te werken en relaties met burens en de buurt actiever bij te betrekken het behalen van doelen van (individuele) hulpverleningstrajecten.

Verder is het kansrijk als professionals elkaars werk beter kennen: weten van elkaar wat zij wel en niet doen om 'gaten' rondom de steun van bewoners te voorkomen. Organisaties kunnen faciliteren door meer ruimte in te bouwen voor professionals om taken te doen die bijdragen aan een zorgzame buurt, bijvoorbeeld wanneer nodig buiten de grenzen van eigen taken en verantwoordelijkheden te stappen om te doen wat nodig is in een buurt, rondom hun cliënt.

Een andere kansrijke manier is door gebruik te maken van en samen te werken met de wijkgerichte gemeenschapswerkers die er al zijn, zoals de opbouwwerker of informele sleutelfiguren die daar een rol in kunnen of willen spelen. Een voorbeeld hiervan in Tuindorp Nieuwendam is van een professional van een woningcorporatie die heel nauw samenwerkt met de opbouwwerker in de buurt.

Medewerker woningcorporatie: "Wij gaan zelf langs met welkomstgesprekken. Dus die mensen ken ik dan gelijk. (...) En dat doe ik dan met Z. [buurtopbouwwerker, ed.] nu. (...) Dan kunnen zij daar ook weer gelijk op inspelen. (...) Voorheen liep ik er tegenaan dat dingen bleven bij mij. En dan, ik kon niks voor die mensen doen. En dus daarom heb ik die samenwerking ook heel erg opgezocht."

Zo kunnen individu-gerichte professionals samenwerken met buurtgerichte professionals. De eerste kennen bewoners vaak goed en hebben daarmee zicht op wat een specifieke bewoner nodig heeft of kan bijdragen. Samen met de buurtgerichte professionals kunnen zij verkennen bij welke voorziening of initiatief in de buurt de bewoner het beste tot zijn recht komt. De individu-gerichte professional kan vervolgens zorgen voor een goede toeleiding naar

dit aanbod en zijn/haar kennis rondom een thema of doelgroep inzetten.

Conclusie

In dit onderzoek stond de vraag centraal waar en bij wie bewoners die ondersteuning ontvangen van professionals zorgzaamheid ervaren, wat daarin voor hen belangrijk is en welke rol burens, naasten en professionals daarin spelen. De inzichten kunnen bijdragen aan het bouwen van een meer inclusieve zorgzame buurt voor bewoners die minder vanzelfsprekend aansluiting vinden bij buurgeloten en lokale gemeenschappen.

Via een meervoudige casusstudie waarbij we spraken met zowel bewoners die ondersteuning van professionals ontvangen, betrokken professionals, naasten, burens als enkele experts, vonden we dat zorgzaamheid en het vormen van gemeenschappen gelaagd en persoonlijk is. Soms is de buurt inderdaad de plek waarop bewoners zorgzaamheid en verbinding zoeken, vinden of ervaren, maar tegeliktijd is dit niet automatisch het geval. Factoren zoals toegang tot voorzieningen, aansluiting die bewoners wel of niet ervaren en hun mate van mobiliteit spelen een cruciale rol. Dit maakt dat het idee van één geografisch afgebakende 'zorgzame buurt' niet altijd aansluit bij de leefwereld van deze bewoners.

Dit betekent dat we bij het nadenken over aanbod en voorzieningen in een buurt ook omliggende wijken moeten meenemen in het bredere plaatje van potentieel zorgzame plekken. Dit geldt met name voor voorzieningen en activiteiten die zicht richten op specifieke behoeftes, interesses of doelgroepen. Dit is ook van belang voor de lokaal actieve professionals: zij kunnen rekening houden met wat er nodig is voor de bewoner om deel te blijven uitmaken van de steunnetwerken die zij buiten de buurt vinden, ook wanneer zij minder mobiel of op andere wijze meer

afhankelijk worden. Daarnaast kan het tegeliktijd van meerwaarde zijn om te investeren in meer nabije en diverse sociale verbanden waar ook deze bewoners aansluiting bij vinden. Bijvoorbeeld door incidenteel inzet van doelgroepgerichte professionals om de wijk en voorzieningen te adviseren over toegankelijkheid en passende begeleiding. Dit wordt nog crucialer bij het afnemen van mobiliteit van de desbetreffende bewoners.

Het blijkt dat bewoners met professionele ondersteuning een precair evenwicht ervaren tussen betrokkenheid van burens en autonomie. De onderzochte bewoners waarderen in zekere mate de zorgzame relaties die zij met anderen hebben, maar ervaren tegeliktijd bemoeienis of inbreuk op hun zelfstandigheid. Dit spanningsveld speelt met name bij bewoners die afhankelijk zijn van ondersteuning, omdat zij zich al in een kwetsbare positie bevinden. Zorgzame interacties kunnen daardoor onbedoeld omslaan in gevoelens van gezichtsverlies of ongelijkwaardigheid. Bewoners ontwikkelen soms zelf strategieën om hiermee om te gaan, bijvoorbeeld door afstand te houden van burens of selectief contact aan te gaan. Dit inzicht nuanceert het ideaal van de zorgzame buurt. Meer omkijken is niet vanzelfsprekend beter; het gaat om passend omkijken. Zorgzaamheid zou niet alleen gericht moeten zijn op veiligheid en steun, want het raakt altijd ook aan autonomie, privacy en waardigheid. Pas wanneer bewoners zelf mede bepalen wat helpend is en het gevoel hebben dat betrokkenheid begrensd kan en mag zijn, kan zorgzaamheid inclusief en versterkend zijn.

Daarnaast laat het onderzoek zien dat de gesproken professionals momenteel een beperkte rol spelen in de (zorgzame) buurt rondom hun cliënten, en dat er kansen liggen in het meer 'buurtsensitief' werken. We zien dit als een lichtere variant van buurtgericht werken; waarbij professionals misschien niet actief werken aan gemeenschapsopbouw of het versterken van de zorgzame infrastructuur in een buurt, maar bij het werken met individuele cliënten wel steeds oog houden voor het belang van buurtgeloten

en de mogelijkheden binnen de buurt voor die cliënten. Aan de ene kant is hiervoor bewustwording nodig van het belang van 'alledaagse attentheid' en 'publieke familiariteit': door aandacht te besteden aan de interesses, betekenisvolle plekken en mogelijke contacten in de buurt wordt de bewoner in de sociale en ruimtelijke context gezien. Het passend ondersteunen van buurtbewoners, hen zien in hun sociale context in de buurt moet dus passen in het takenpakket van professionals. Aan de andere kant is het niet altijd realistisch of wenselijk voor de professional om een directe of omvangrijke rol in te nemen in de buurt: er liggen daarin ook nog kansen in versterkte samenwerking tussen individueel werkende professionals en gemeenschapsgerichte functionarissen, zoals opbouwwerkers. Juist voor bewoners voor wie aansluiting bij de buurt niet vanzelfsprekend is kan drempelverlagend werken als zij, al dan niet via hun hulpverlener, bekend zijn met en bij de gemeenschaps- en buurtgerichte functionarissen of informele sleutelfiguren.

Hoewel we met de drie bewoners die een centrale rol innamen in dit onderzoek geen representatief beeld kunnen schetsen van alle bewoners met een ondersteuningsvraag, geven we wel inzicht in de diverse ervaringen rondom zorgzaamheid bij bewoners voor wie aansluiting en relaties bouwen niet vanzelfsprekend is. De casusstudies geven daarbij een diepgaander beeld van onderliggende mechanismen en nuances die in breder onderzoek vaak onderbelicht blijven en die zeker ook kunnen gelden voor andere bewoners met ondersteuning van professionals.

Tot slot laat dit onderzoek zien dat het streven naar een inclusieve zorgzame buurt niet alleen gaat om meer ontmoeting, participatie, contact of onderlinge hulp. Buurtbewoners zoals Henriëtte, Jeffrey en Rinus hebben eigen voorkeuren, grenzen en talenten. Een inclusieve zorgzame buurt vraagt daarom om ruimte voor verschil: voor ontmoeting én afstand, voor hulp ontvangen én iets bijdragen, voor betrokkenheid én privacy. De inclusieve zorgzame buurt vraagt niet dat bewoners zich aanpassen aan een ideaalbeeld van actief buurtleven, maar dat de buurt ruimte biedt aan verschillende manieren van aanwezig zijn, bijdragen en afstand houden.

3. Handelingsperspectieven

Voorgaande hoofdstukken beschreven de voornaamste bevindingen uit ons onderzoek. In dit hoofdstuk bespreken staan we kort stil bij hoe deze bevindingen een basis kunnen vormen voor handelingsperspectieven om verbinding en zorgzaamheid in Tuindorp-Nieuwendam te versterken – juist voor die mensen voor wie deze zaken niet altijd vanzelfsprekend zijn.

De zorgzame buurt vraagt om buurtsensitieve professionals, organisaties en beleid

Uit onderzoek blijkt dat sociale verbondenheid een belangrijke rol kan spelen in herstel, welzijn en het gevoel ergens thuis te horen (Raad van Volksgezondheid & Samenleving, 2026). Tegelijkertijd ontstaat verbinding met burens, buurtplekken of activiteiten niet vanzelf. Voor sommige bewoners ligt passende aansluiting juist buiten de buurt, terwijl anderen door beperkte mobiliteit sterker afhankelijk zijn van de directe woonomgeving. Ons onderzoek laat zien dat professionals het belang van alledaagse contacten en buurtcontext herkennen, maar niet altijd de tijd, opdracht of lokale kennis hebben om hier actief op in te zetten.

Dit vraagt om een meer 'buurtsensitieve' manier van werken, waarbij individuele, gespecialiseerde ondersteuning en gemeenschapsgericht werken elkaar aanvullen en versterken. Een buurt- en gemeenschapsgerichte aanpak is zeker van belang voor het werken aan een zorgzame buurt, maar is geen primaire taak

voor veel professionals die steun of begeleiding bieden aan mensen met een psychische kwetsbaarheid of licht verstandelijke beperking. Het is ook niet realistisch om dit van iedereen te verwachten. Tegelijkertijd zien we ook voor deze professionals verschillende manieren om toch bij te dragen aan een buurtsensitieve manier van werken:

- Professionals die individueel bewoners ondersteunen, kunnen relaties met burens en de buurt actiever benutten bij het behalen van doelen binnen hun hulpverlening. Sociale verbondenheid en het gevoel van waarde te zijn in een gemeenschap heeft grote invloed op mentale en fysieke gezondheid. Juist voor bewoners met een ondersteuningsvraag helpt het als professionals de drempels verlagen en hen daarin steunen en begeleiden.
- Organisaties en beleidsmakers kunnen professionals faciliteren om 'buurtsensitief' te werken. Dit betekent dat professionals ruimte krijgen om bewoners te ondersteunen vanuit hun eigen sociaal-ruimtelijke context, met aandacht voor interesses, talenten en krachten.
- Werk slim samen met functionarissen die gemeenschaps- en buurtgericht werken, zoals het opbouwwerk. Nauwe samenwerking voorkomt dat iedere professional een grote tijdsinvestering moet doen in de opbouw van netwerk en relaties in de buurt. Door als individueel werkende professional 'buurtsensitief' en zo secundair gemeenschapswerk in te zetten, wordt kennis van de buurt beschikbaar via de gemeenschapsgerichte professional en kunnen verschillende expertises elkaar versterken.
- Investeer in mobiliteit en toegankelijkheid voor bewoners die niet vanzelfsprekend aansluiting vinden in de buurt. Mobiliteit maakt het mogelijk om, zolang dat kan, passende plekken verder weg te blijven bezoeken. Met name rondom 'doelgroepen' die meer specifieke begeleiding nodig hebben kan het zijn dat het niveau van buurt niet altijd uitkomst biedt, maar men naar de bredere omgeving moet

- kijken voor passende ondersteuning en plekken waar bewoners zich prettig voelen.
- Wees bewust van de verschillende belangen die in een zorgzame buurt samenkomen. Professionals doen soms bewust 'onzichtbaar' werk in het belang van hun cliënt, bijvoorbeeld om privacy of autonomie te beschermen. Echter schuurt dat soms met het beschikbaar zijn en kunnen inspelen op de zorgen onder burens: hier zijn benaderbare en zichtbare professionals voor nodig (Lucas et. al, 2025).
 - Aanwezigheid van benaderbare professionals, bijvoorbeeld de wijkgerichte functionarissen, kunnen ook inspelen op de wens voor buurtbewoners om begrensd om te kijken naar hun burens en zo veilige onderlinge verbinding aan kunnen gaan. Oog houden voor de wens om autonomie kan er ook aan bijdragen dat bewoners in een kwetsbare positie minder vaak ongevraagd geholpen worden, maar tegelijkertijd toch aansluiting vinden binnen een prettige, inclusieve zorgzame buurt.
 - Erken dat buurtvoorzieningen en woonplekken niet vanzelf inclusief zijn. Veel bewoners hebben baat bij een bepaalde mate van sociale begeleiding. Idealiter zijn professionals met passende expertise beschikbaar om lokale voorzieningen, bewonersgroepen, activiteiten en vrijwilligers te ondersteunen bij inclusie en sociale toegankelijkheid.

4. Bronnen

Beeris, C., Niemeijer, A., Bisseling, R., Machielse, A. (2025). "From my life, she will never be gone, even though she is no longer here" – a single case interpretative phenomenological analysis on spousal loss and resilience. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 20(1). <https://doi.org/10.1080/17482631.2025.2477372>

Canoy, M., Smelik, J., & Ham, M. (2023). *Zorgzame buurten: Inspirerende initiatieven die het systeem trotseren*. Vilans. <https://www.vilans.nl/kennis/zorgzame-buurten>

Driessen, M., & Wilting, P. (2025). *Projectvoorstel Versterken zorgzame buurten* [Ongepubliceerd manuscript]. Gemeente Amsterdam.

Goffman, E. (1963). *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. Free Press.

Kremer, M. (2022). *Ik wil ook gewoon een normaal leven: Jonge mensen met een licht verstandelijke beperking in de superdiverse stad, uitdagingen voor de hulpverlening*. Ben Sajet Centrum. <https://bensajetcentrum.nl/assets/2020/07/Online-publicatie-Monique-Kremer.pdf>

Kremer, M., Parys, A., & Verplanke, L. (2019). *Alledaagse attentheid in een superdiverse wijk*. ACB Kenniscentrum. https://www.moniquekremer.nl/wp-content/uploads/2019/07/234_19002_ACB-Essay-Alledaagse-attentheid_WEB-3.pdf

Lucas, P., Glas, I., Rözer, J., & Veldboer, L. (2025). *Oog voor de burens: De ervaringen, behoeften en rol van burens van bewoners met onbegrepen gedrag in Zaanstad en Purmerend*. Hogeschool van Amsterdam, Kenniscentrum Maatschappij en Recht.

Lucas, P., Welschen, S., & Hoijtink, M. (2023). 'Gewoon meedoen' is niet zo gewoon: Een verkennend onderzoek naar de participatie van bewoners met een LVB in de sociale basis in Amsterdam. Hogeschool van Amsterdam. <https://research.hva.nl/en/publications/gewoon-meedoen-is-niet-zo-gewoon-een-verkennend-onderzoek-naar-de/>

Obelon. (2023). *Maatschappelijke Businesscase Thuisplusflat Rotterdam*. Gemeenteraad Rotterdam. <https://rotterdamraad.bestuurlijkeinformatie.nl/Document/View/cbc11369-42a6-4ef2-a43d-d3bff7753a5e>

Oldenburg, R. (1989). *The Great Good Place*. New York: Marlowe & Company.

Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. (2026). *Gezond verbonden: Werken aan sociale verbondenheid in een geïndividualiseerd zorgstelsel*. Raad voor Volksgezondheid & Samenleving.

Schmidt, J. Welschen, S. Glimmerveen, L. (2026). *Lang Leven Thuis – Bouwen aan zorgzame woongemeenschappen in een vergrijzende stad*. Ben Sajet Centrum; Hogeschool van Amsterdam. https://bensajetcentrum.nl/assets/2026/05/BenSajetCentrum-en-HvA_2026_Lang-Leven-Thuis-rapportage-gecomprimeerd-2.pdf

Team Onderzoek Gemeente Amsterdam. (2025). *Startfoto's Versterken zorgzame buurten*. Open Research Amsterdam. <https://openresearch.amsterdam.nl/page/122962/startfoto-s-versterken-zorgzame-buurten>

Van der Meulen, M. (2022). *W in de Wijk, samen Werken aan Wijken waar iedereen Welkom is – in Nieuw-West*. Movisie. https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2023-08/2023_notitie_Osdorp.pdf

Van Steekelenburg, E., Kersten, I., & Huber, M. (2016). 'Positieve gezondheid' in Nederland wie, wat, waarom en hoe? Een inventarisatie. Institute for Positive Health; ZonMw. https://www.iph.nl/assets/uploads/2020/12/ZonMw-rapport-posgez-innl2016-_zonmw_iph_def.pdf

Verschuren, P. (2003). Case study as a research strategy: Some ambiguities and opportunities. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(2), 121-139.

Zorgvrijstaat. (z.d.). *Pleidooi voor een zorgvrijstaat*. <https://www.zorgvrijstaat.nl/over-ons-2/>